

1918 12

№ 1-9

13 ენკენისთვე

საქართველოს

ეკონომისტი

ორკვირეული ჟურნალი

ჟურნალში თანამშრომლობენ:

ი. ანდრონიკაშვილი, კ. ანდრონიკაშვილი, რ. არსენიძე, ა. ასათიანი, ე. ბერგი, პ. ველიძე, ფ. გოგიჩაიშვილი, რ. დათეშიძე, ნ. ელიავა, ი. ვარაზაშვილი, ვ. ვოტინსკი, დ. თოფურაძე, კ. კანდელაკი, ე. კოზლოვსკი, ი. ლორთქიფანიძე, გ. მამრაძე, ტ. მარგველაშვილი, პ. საყვარელიძე, ი. ფაღვა, მ. ყაუხჩიშვილი, ი. შარაშიძე, შრამჩენკო მ. სმირნოვი და სხვ.

Въ журналѣ принимають участие:

И. Андрониковъ, К. Андрониковъ, Р. Арсенидзе, А. Асатиани, Р. Датешидзе, Э. Бергъ, И. Варазашвили, Вл. Войтинскій, П. Гелешвили, Ф. Гогичайшвили, К. Канделаки, М. Каухчишвили, Е. Козловскій, Я. Лорткипанидзе, Г. Мамрадзе, Т. Маргвелашвили, И. Пагава, Ш. Сакварелидзе, Д. Топуридзе, И. Шарашидзе, Шрамченко, Н. Элиава М. Смирновъ и др.

№ 1

13 Сентября

1918 г.

ЭКОНОМИСТЪ ГРУЗИН

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ ЖУРНАЛЪ

Редакторъ Д. ТОПУРИДЗЕ.

რედაქტორი დ. თოფურაძე.

1919 წ. № 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.

1919 წ. № 7, 8, 9.

შინაარსი.

ქართულად:

1. საქართველოს ეკონომისტი (მეთაური) **დ. თოფურაძე.**
2. ფულის საკითხი **დ. თოფურაძე.**
3. ქრონიკა—ქუთაისის წყალსადენი. **მ.**
4. საქართველოს სოციალ-ეკონომიურ ძალთა განწყობილების საკითხის შესახებ. **გიორგი მამრადე.**

რუსულად:

5. მეთაური (იგივე რუსულად.) **დ. თოფურაძე.**
6. ერობა და სახელმწიფო **დ. თ.**
7. სახალხო მეურნეობის გათიშვა. **ვლ. ვოიტინსკი.**
8. პირველი ნაბიჯი—**ე. კოზლოვსკი.**
9. ფინანსები, სახელმწიფო და კერძო ინიციატივა **ბ. მენდელევი.**
10. სამინისტროს გეგმა მრეწველობის განვითარების შესახებ. **კოლხიდელი.**
11. სამეცნიერო ბანკი და მისი მნიშვნელობა სახალხო მეურნეობისათვის **ბეჭგი.**
12. ოქროს გრამი, როგორც საფუძველი საერთაშორისო ვალიუტისა **პრ. გენზელი.**

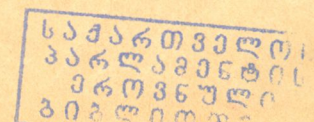
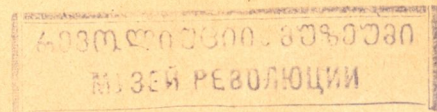
Содержаніе:

На грузинскомъ

1. Экономистъ Грузіи (перед.) Д. Топуридзе
2. Вопросъ о деньгахъ . . . Д. Топуридзе
3. Хроника (Кутаисскій водопроводъ) . М.
4. Къ вопросу о соотношеніи социальнo-экономическихъ силъ Грузіи. . Г. Мамрадзе.

На русскомъ

5. Передавица (таже). . . Д. Топуридзе
6. Земство и государство. . . Д. Т.
7. Параличъ народнаго хозяйства В Войтинскій.
8. Первый шагъ . . . Э. Козловскій.
9. Финансы государство и частная инициатива . . . Б. Менделевъ
10. Министерскій планъ развитія промышленности . . . Колхидели
11. Эмиссионный банкъ и его роль въ народномъ хозяйствѣ. . Бергъ
12. Золотой граммъ, какъ основа международной валюты . пр. Гензель.

საქართველოს ეკონომისტი.

ქართველი ერის წინაშე მეტად რთული საკითხია აღმართული: — დემოკრატიულ პრინციპებზე საკუთარ სახელმწიფოებრივ წყობილების განმტკიცება.

მაგრამ — ამ ისტორიულ მისიის შესრულებას წინ ეღობებიან პოლიტიკური პირობები და შემოქმედებითი მუშაობისათვის საკმარის მომზადებულ პირთა უყოლობა; უფრო მეტად-კი ის აფერხებს ამ დიად საქმის განხორციელებას, რომ ჩვენში არამც თუ არ არის მოწყობილი ფინანსიური მეურნეობა, არამედ თვით გეგმა-კი ამ მეურნეობისა არაა ჯერ დამუშავებული.

და ვიდრე არ შეიქმნება ეს გეგმა, ვიდრე სახელმწიფო სწორედ არ მოაწყობს თავის მეურნეობას, რომელიც უნდა ეგუებოდეს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიურ მსვლელობისა და განვითარების პირობებს, იმ დრომდე ყოველივე ცდა და გარჯა ჩვენი პოლიტიკური მოღვაწეებისა და ბელადებისა სასურველ შედეგებს ვერ გამოიღებს და მათი სახელმწიფოებრივი აღმაშენელობაც ქვიშაზედ დამყარებული აღმოჩნდება.

მართლაც და, საჭიროა იმ ქეშმარიტების ცოდნა, რომ ვერავითარი ფინანსიური სისტემა — მშვიდობიანობის დროსაც ვერ გამოაღებინებს მოქალაქეებს საჭირო თანხას — სახელმწიფოს აუცილებელ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად,

თუ ქვეყნის ეკონომიური განვითარება სათანადო საფეხურზედ აღასრულებს.

საჭიროა აგრეთვე იმისი ცოდნაც, რომ გადასახადთა გაღების შეძლება განისაზღვრება ამა თუ იმ პიროვნების ქონებრივ მდგომარეობითა და შემოსავლიანობით, რაიცა მეტად მჭიდროთ არის დაკავშირებული ქვეყნის საწარმოვო ძალთა განვითარებასთან და საერთოდ მცხოვრებთა ნივთიერ უზრუნველყოფასთან.

ამიტომ — მთავრობის ერთ-ერთ უმთავრეს მიზანს უნდა შეადგენდეს — ენერგიული დახმარება აღმოუჩინოს ჩვენი ქვეყნის ვაჭრობა-მრეწველობის განვითარებას, ვინაიდან მხოლოდ ამგვარ სანდო საძირკველზედ შეიძლება მტკიცე ფინანსიური სისტემის აშენება და დამყარება.

საქართველოს სამეურნეო ცხოვრების ზრდა-განვითარება დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად მოიკიდებს ფეხს ჩვენში მსხვილი კაპიტალისტური წარმოება; მხოლოდ მსხვილ საწარმოვო დაწესებულებათა განვითარებას შეუძლია ასწიოს გადასახადთა გაღების შეძლება და სახელმწიფო ხაზინას ახალი წყაროები აღმოუჩინოს.

საჭიროა აგრეთვე ვიცოდეთ და გვახსოვდეს ისიც, რომ სახელმწიფო — თავის ნივთიერ საშუალებათა გასაძლიერებლად — მეტის მეტად არ უნდა აღიდებდეს გადასახადებს არსებულ სავაჭ.-სამრ. დაწესებულებებზე, ვინაიდან ასეთ გადიდებას შეუძლია დაღუპოს ქვეყნის ვაჭრობა-მრე-

წველობის საქმე, მით ჩააყენოს გაჭირვებაში მუშები და გლეხ-კაცობა და საერთოდ მოუსპოს სახელმწიფოს ისეთი სავაქრო სამრეწველო დაწესებულებანი, რომელნიც იმყოფებიან დემოკრატიულ მთავრობის ადმინისტრაციულ-ეკონომიურ ზეგავლენის ქვეშ.

საქართველოს წილში დიდძალი სიმდიდრეა ჩამარხული, და მთავრობის მოვალეობას შეადგენს—ყოველივე ძალების მოკრებით, —შექმნას იმგვარი პირობები, რომელნიც შესაძლოდ გახდის ყველა ამ ბუნებრივი განძის არა მარტო ამოღებას, არამედ მათ დამუშავებასაც და ბაზარზე გამოტანას.

საქართველოშივე უნდა მუშავდებოდეს აბრეშუმი, მატყლეულობა, ხე-ტყე, თამბაქო და ყველა ის ნედლი მასალა, რომელიც საკმარისი რაოდენობით მოიპოვება ჩვენს ქვეყანაში.

ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრე დიდი საწინდარია იმისი, რომ დამუშავებითი მრეწველობას მომავალში დიდი წარმატება ექნება.

მაგრამ შეუძლებელია სამეურნეო ცხოვრების განვითარება, თუ წესიერად არ მოეწყო ადგილობრივი თვითმართველობა და ჩვენი სასოფლო მეურნეობა.

ამისათვის-კი სიჭირბოლო სასოფლო მეურნეობისთვის ფართე დახმარების აღმოჩენა სამელიორაციო კრედიტის მოწყობით; სოფლის მეურნის უზრუნველყოფა საჭირო ინვენტარითა და მომზადებულ ინსტრუქტორ-აგრონომების დაგზავნა საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეებში. და

ყველა ამ საქმეებს კი სათავე უნდა უდგეს სათანადო მოწესრიგებული დემოკრატიული თვითმართველობა.

ყველა ზემო ჩამოთვლილი კითხვები პასუხს მოელიან. ეს კითხვები—სფინქსებია და მათი ამოცნობის დაყოვნება არ შეიძლება, წინააღმდეგ შემთხვევაში საქართველოს ცუდი დღე მოელის, თუ მან ვერ შესძლო თვისი ეკონომიური და ფინანსიური ცხოვრების მოწყობა და აშენება.

გარეშე საფრთხე, შინაური ანარქია და მათთან ბრძოლა, ჩვენს მთავრობას საშუალებას არ აძლევს დამშვიდებით და სათანადო გულის ყურით შეისწავლოს ცხოვრების მიერ წამოყენებული რთული საკითხები. არც ისეთი ორგანო მოგვეპოვება, რომელსაც შეეძლოს თავის ცოდნით და რჩევით დაეხმაროს საქართველოს რესპუბლიკას ამ ფრიად მძიმე ისტორიულ მომენტში.

ვიწყებთ რა „საქართველოს ეკონომისტი“-ს გამოცემას, ჩვენ მიზნად ვისახავთ საქართველოს ფინანსიურ და ეკონომიურ საკითხების შესწავლას. ჩვენ კარგად ვიცით, რომ მიწიდან სიმდიდრის ამოღება, მსხვილი მრეწველობის შექმნა, მთის წყლების ძალთა ელექტრონის ენერჯიად გარდაქმნა, რაიცა საქართველოს მოუპოვებს ძალას და სინათლეს, რასაკვირველია, თვითონ სახელმწიფოს დღეს არ შეუძლია. კაპიტალიზმის ბატონობის ხანაში ამ საქმეს კაპიტალისტები ვააკეთებენ ე. ი. ბურჟუაზია.

მაგრამ სახელმწიფოს მმართველ-გამგეთ არ შეუძლიათ იხელმძღვანელონ laissez faire, laissez passer-ს პრინციპით; მათ არ შეუძლიათ ეკონომიურ ძალთა ჭიდილში არ ჩაერიონ.

ხალხისათვის ხომ სულ ერთი არაა როგორ იქნება მოწყობილი სავაჭრო-სამრეწველო დაწესებულებანი: მისთვის სულ ერთი არაა შექმნის მათ უცხოეთის კაპიტალი და კაპიტალისტი, თუ მთავრობა ერის შემოქმედებით ძალებს შეუქმნებულებს— ისეთი ხელმძღვანელი ცენტრების მოწყობას, რომელთა გარშემო მრეწველობა და ვაჭრობა უნდა გაჩაღდეს.

„საქართველოს ეკონომისტი“ შეძლებისდაგვარად გამოარკვევს ამ საკითხებს, და მით ხელს შეუწყობს სამშობლოს ეკონომიურ და ფინანსიურ მდგომარეობის ზრდა-განვითარებას და ხალხის ქონებრივ და კულტურულ წარმატების საქმეს.

„საქართველოს ეკონომისტი“ გულდასმით მიჰყვება სახელმწიფო, საზოგადო და კერძო დაწესებულებათა მუშაობას ფინანსიურ და ეკონომიურ დარგებში; აღნიშნავს ღირს-შესანიშნავ ფაქტებს და ამით ხელს შეუწყობს ჩვენი ნორჩი რესპუბლიკის მიერ ფინანსიურ და ეკონომიურ პრობლემების წესიერად დაყენებასა და გადაჭრას.

ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ ამ ძნელ, პასუხსაგებ და საჭირო მუშაობის დროს თანამშრომლობას გაგვიწვევენ ყველა ისინი, ვისთვისაც ძვირფასია დემოკრატიული

საქართველო და ვისაც აქვს სურვილი და შეძლება იმუშაოს ჩვენთან ერთად საქართველოს ეკონომიურ აღმშენებლობის საქმეში.

დ. თოფურაძე.

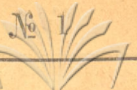
ფულის საკითხი.

ამიერკავკასიის რესპუბლიკის დარღვევის შემდგომ, განმარტოებულ საქართველოს უხდება მთელ კავკასიის ფრონტის ლიკვიდაციის დამთავრება—და ამის გამო-ბევრ სხვა საკითხთან ერთად—ფულებისა და, აგრედ წოდებულ „ბონების“ საკითხიც, როგორც წინედ ახლაც მეტად რთულსა და ამასთანავე მწვავე საკითხს წარმოადგენს ჩვენს რესპუბლიკისათვის. საფინანსო და საბიუჯეტო კომისიას არა ერთხელ მოუსმენია ფინანსთა მინისტრისა და მისი ამხანაგის მოხსენებები; მაგრამ—როგორც საფინანსო სამინისტროს წარმომადგენელთა მოხსენებებიდან, აგრეთვე სახელმწიფო კონტროლიორის, სხვა და სხვა მცოდნე პირთა და თვით საფინანსო და საბიუჯეტო წევრთა მოხსენებებიდანაც სავსებით გმოაშკარავდა, რომ არაერთარ სესხის აღებას ჩვენში გასავალი არ ექნება და—რაც შეეხება გარეშე სესხის საკითხს—მას ხომ ჯერხნობით სრულებითაც არ უწყობენ ხელს დღევანდელი ჩვენი პოლიტიკური მდგომარეობანი და პირობები.

აღნიშნული იყო აგრეთვე ისიც, რომ დღევანდელ პოლიტიკურსა და ეკონომიურ პირობებში ჩაყენებულ საქართველოსათვის შეუძლებელია საკუთარი ფინანსიური სისტემის შემოღება. ¹⁾

მართლაც და, როდესაც წარმოების მხრივ

¹⁾ გერმანიის მიერ აღმოქმული სესხი არსებითად არა სცვლის ამ მდგომარეობას.

ისედაც დაქვეითებულ მხარეში თითქმის არაფერი არ იქმნება, როდესაც შეჩერებულია მთლად ნივთთა ნორმალური გაცვლა-გამოცვლა, როდესაც არ არსებობს არავითარი სავაჭრო ბალანსი, რაზედაც შეიძლება რაიმე მტკიცე ფინანსიური სისტემის აგება და დამყარება, ამ შემთხვევებში ყოველივე პროექტები საკუთარ ფულის დაუყონებლივ შემოღების შესახებ, რასაკვირველია, უნდა ჩაითვალოს მთლად უტოპიურ და უნიადაგო მისწრაფებად.

ოქროს ფონდის სახით აღებული სესხიც, რასაც შეიძლება დაჰყრდნობოდა ეს სისტემა მალე გაიზნევა საქართველოს საზღვრებიდან; ამგვარად-ხელოვნურად ჩაყრილი საფუძველიც უმალ გაქრება და მთელი მხარეც კვლავ ცნობილ მეზღვრის მდგომარეობაში აღმოჩნდება,

საფინანსო და საბიუჯეტო კომისიამ გაითვალისწინა ყველა ეს გარემოებანი, მაგრამ რადგანაც, სახელმწიფოს აუცილებელ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად, საჭირო იყო მინც რაიმე ფულების გამოცემა, ბოლოს და ბოლოს ისევე ბონებს დაუბრუნდა. კომისია დარწმუნდა, რომ საჭიროა კვლავ ბონების გამოცემა... მაგრამ მას უმალ გადაეღობა წინ თითქმის გარდაუვალი დაბრკოლება.

პირველად ბონები გამოცემული იყო ამიერკავკასიის მთავრობის მიერ, როდესაც ეს მხარე შეადგენდა ჯერ კიდევ რუსეთის იმპერიის განუყოფელ ნაწილს. ასე რომ—ეს ბონები წარმოადგენდნენ რუსულ მანეთის ერთგვარ ეკვივალენტს.

როგორც ვიცით—შემდგომმა მიმდინარეობამ რუსეთის აღნიშნული პროვინცია—ამიერკავკასიის რესპუბლიკად დაქცია. ბონების სისტემა-კი იგივე დარჩა და მათი ბექდვაც წინანდებულად სწარმოებდა.

მაგრამ იწყება შესაბამე ფაზისი: ამიერკავკასიის რესპუბლიკის ნანგრევებში მხოლოდ ერთადერთი საქართველოს რესპუბლიკა გადარჩა, რო-

მელმაც გამოაცხადა თავისი დამოუკიდებლობა.

საქართველოს წინაშე აღიმართა საქართველოს გამოსცეს საკუთარი ფული, თუ განაგრძოს წინანდებულად ისევე ბონების გამოცემა.

საკუთარ ქართული ფულის გამოცემა უარყოფილი იქმნა; რაც შეეხება კომისარიატისეულ ბონების გამოცემის საკითხს—იგი ამგვარად დაისვა: თუ სახელაწიფო და კერძო ბანკები საქართველოს მიერ გამოცემულ ბონების მიღებაზედ დათანხმდებიან—იმ შემთხვევაში გამოიცეს ეს ბონები; მაგრამ თუ ზემოაღნიშნული ბანკები უარჰყოფენ ჩვენ მიერ გამოცემულ ბონებს, მაშინ—როგორც უკიდურეს საშალებას—უნდა მივმართოდ ჩვენ აღმოსავლეთ მეზობლებთან მოლაპარაკებასა და შეთანხმებას.

ჩვენი მეზობლების მიერ წამოყენებული პირობები კომისიამ მეტად მძიმე და აუტანელ პირობებად მიიჩნია; და აი რათ: ამიერკავკასიის რესპუბლიკიდან ჩამოშორებული ეროვნებანი—სომხები და ადერბეიჯანელები—საქართველოსთან შედარებით სულ მთლად სხვა პოლიტიკურსა და ეკონომიურ პირობებში იმყოფებიან.

მხოლოდ მცირეოდენ ნაწილს სომხეთისას შეიძლება მიენიჭოს პოლიტიკური დამოუკიდებლობა, რაიცა მეტად უმნიშვნელო ეკონომიურ ღირებულობას წარმოადგენს. ადერბეიჯანი კი—ბაქოს გამონაკლისით—უფრო, ოსმალეთის პროვინციად იქცევა და ეკონომიურის თავისი მნიშვნელობით აგრეთვე არა საგრძნობ ძალას წარმოადგენს. ამგვარად—მხოლოდ ერთად-ერთი საქართველოა აღჭურვილი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაციით, ძლიერი ცენტრით, ზღვისაკენ ფართე გასავალითა და საერთოდ ყველა იმ კულტურულ—სამეურნეო საფუძველით, რომელნიც აღვიებენ მისდამი ალთქმულ და აღმოჩენილ ნდობის გამართლებების იმედებს.

საკუთარის ქონებრივი და უფლებრივი მდგომარეობითაც საქართველოს რესპუბლიკა

გაცილებით უფრო მტკიცე საფუძველზე სდგას, ვიდრე სასომხეთი და ადერბეიჯანი. ამიტომ ამ უკანასკნელთა განცხადებას, რომ იგინი ვითომც-და მზათ არიან საქართველოსთან თანაბრად ერთად გაიზიარონ ყოველივე მოსალოდნელ შედეგების პასუხისმგებლობა კავკასიის ფრონტის ლიკვიდაციის საქმეში—არა აქვს სარწმუნო და საიმედო საფუძველი; და რაც შეეხება მათ მოთხოვნილებას, საქართველოს მიწა-წყალზე მოქცეულ სახელმწიფო ქონების გაყოფის შესახებ, ეს ხომ მთლად უსაფუძვლო და უნიათო მოთხოვნილებათ უნდა ჩაითვალოს, ვინაიდან, სხვა რომ არა იყოს რა, კავკასიის ფრონტის ლიკვიდაციის საქმეს, როგორც წინედ, ახლაც ხომ მხოლოდ და მხოლოდ საქართველოს რესპუბლიკა აწარმოებს.

სომხებმა და ადერბეიჯანელებმა ბონების გამოცემის საკითხი—სახელმწიფო ქონების და თვით ბონის განაწილების საკითხს დაუკავშირეს. ამას კი, რასაკვირველია, ვერც წინედ და ვერც ახლა გაიზიარებს ჩვენი საფინანსო და საბიუჯეტო კომისია.

საქართველოსათვის, სასომხეთისთვის და ადერბეიჯანისათვის საერთო ბონების გამოცემა გულისხმობს მათ რაოდენობის გადიდებას. ბონების სიმრავლე კი ამცირებს მათ ღირებულობის საფასურს. ე. ი. ძირსა სწევს ფულის მაზანდას. გარდა ამისა—სომხები და ადერბეიჯანელები მათ შორის დატრიბულბულის ფულით შინ და გარეთ (და განსაკუთრებით—კი საქართველოს საზღვრებში) ყიდულობენ და იძებენ აუარებელ ქონებას; ფაქტიური პასუხისმგებლობა კი ამ გამოცემულ ბონებისა ისევე საქართველოს აწევბა.

ასე რომ—საერთო ბონების გამოცემით ჩვენ მეზობლებს ვაძლევთ ერთგვარ თამასუქებს, რითაც იგინი დღეს იძენენ საქონელს

და ამ თამასუქების გამართლება კი ბოლოს და ბოლოს ისევე ჩვენ მოგვიხდებოდა, როგორც ამგვარია საქმის არსებითი ვითარება.

მაგრამ, თუ ბანკების მოთხოვნილებების გამოისობით, კომისარიატისეულ ბონების გამოცემა მხოლოდ იმ პირობით შეგვეძლებოდა, რომ ახლად გამოცემული ბონები გაგვენაწილებინა აგრეთვე ჩვენ მეზობლებისთვისაც: და, თუ უბონებოთ, მართლაც—და, ჩვენს გაჭირვებულ მდგომარეობას სხვა საშველი არ უჩნდა, მხოლოდ ამ უკიდურეს შემთხვევაში, კომისია, ითვალისწინებდა რა ამ გარემოებებს, ურჩევდა სამინისტროს ამგვარის წესით კომისარიატისეულ ბონების გამოცემაზე დათანხმებას.

მაგრამ ამ რჩევასთან, კომისია, რასაკვირველია, ვრძნობდა, რომ სახელმწიფო—ამ შემთხვევაში—მოქმედობს კერძო მწარმოებლისავით, რომელიც, საკუთარ წარმოების შესანარჩუნებლად და გაკოტრების ასაცილებლად, რომ მოიპოვოს 100 ათასი მანეთი, იძლევა ორასიათას მანეთის თამასუქებს.

სწორედ ამგვარად—თუ სხვა გამოსავალი არ იქნა, ჩვენც უნდა გამოუშვათ და გავანაწილოდ სამასი მილიონის ბონები, რომ ამ სამას მილიონ მანეთის ბონებიდან ასი მილ. ბონები ჩვენს განკარგულებაში დავიტოვოთ! შემდგომ კი ყველა ამ სამას მილიონ მანეთის ბონების გამართლება რასაკვირველია ჩვენ მოგვიხდება.

საკითხი ასე იყო დაყენებული.—და ლაპარაკი იმის შესახებ, რომ ფულის მბეჭდავი მანქანა შეიძლება საქართველოს გარეშეც ყოფილიყოს და სხვა და სხვა ამგვარ (სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობასა და ერთგვარ საქმიანობას მოკლებულ) შენიშვნებზე, მხოლოდ იმდენად შეიძლება ყურადღების გაჩერება, რამდენადაც იგინი მაჩვენებელნი არიან სავალალო გაუგებრობის იმ ეკონომიურ პრობლემებისა, რომელნიც—ამიერკავკასიაში მომხ-

დარმა პოლიტიკურმა ცვლილებებმა—წამოგვიყენეს დღეს განსახილველათ და გადასაწყვეტათ. *)

ასე უნდა გადაწყვიტა და არც შეიძლება და სხვა ფრივ გადაწყვეტილების მიღება. ფინანსური კატასტროფის თვიდან ასაცილებლად საჭირო იყო საკითხის დაუყოვნებლივ გადაწყვეტა; ამიტომ ფინანსთა მინისტრის შეკითხვაზე, საფინანსო და საბიუჯეტო კომისიამ განაცხადა, რომ იგი თანახმაა სომხების მიერ წარმოდგენილ პირობებით ბონების გამოცემაზე (200 მილიონიდან, 80 მილიონის ბონები სასომხეთისთვის უნდა გადაეცათ და 40 მილიონი—კი მოეხმარათ ფრონტის სალიკვიდაციო ხარჯებზე) მხოლოდ შემდეგ შემთხვევებში: პირველი—თუ ბანკები უარწყოვენ მხოლოდ ჩვენ მიერ გამოცემულ კომისარ. ბონებს, და მეორე—თუ ზოგიერთ სახელწიფი ქონებათა ლიკვიდაციის საშუალებითაც—კი შეუძლებელი იქნება ბონების გამოცემის ვადის გადადება. მაგრამ—თუ კი ბანკები დათანხმდებოდნენ ჩვენ მიერ გამოცემულ კომის. ბონების მიღებაზე—იმისდა მიუხედავათ— მიიღებენ თუ არა მონაწილეობას ამ ბონების გამოცემაში სასომხეთო და ადერბეიჯანის, ან და, თუ შესაძლო იქნება რამოდენიმე ათეულ მილიონ მანეთის მოხვეჭა სახელმწიფო ზოგიერთ ქონებათა საქარო ლიკვიდაციით მაინც ამ შემთხვევაში კომისია ურჩევდა სამინისტროს, სომხეთის მიერ წამოყენებულ პირობების, უარყოფას. კომისიის ამ გადაწყვეტილების შემდგომ—თბილისის ბანკებმა, სახელმწიფო ბანკის თანხმობითა და მონაწილეობით, გადასწყვიტეს ჩვენ მიერ გამოცემული კომისარ. ბონების მიღება, იმ შემთხვევაშიც—კი თუ სასომხეთო და ადერბეიჯანის არ მიიღებს მონაწილეობას ამ ბონების გამოცემაში.

ამის შემდგომ საფინანსო და საბიუჯეტო კომისიამ და აგრეთვე—განსაკუთრებულმა კო-

მისიამაც, რომელიც შესდგებოდა სხვა სხვა ფრაქციათა წარმომადგენლებისაგან, გაუზიარა თავისი კატეგორიული შეხედულობა იმის შესახებ, რომ სომხეთის მიერ წამოყენებული პირობები უარყოფილი უნდა იქმნენ.

ამასთანავე ერთად—იგივე კომისია ურჩევდა სამინისტროს ბონების გამოცემის შემდეგაც განეგრძო მოლაპარაკება სომხებთან და ადერბეიჯანელებთან და, თუ ეს უკანასკნელნი დათანხმდებოდნენ ჩვენთვის მისაღებ პირობებზედ, კვლავ წამოუყენებია საკითხი განსახილველად.

მაგრამ, როგორც კომისიის რჩევით, აგრეთვე ბანკების ზემო აღნიშნული დადგენილებითაც სამინისტრომ არ იხელმძღვანელა და ხელი მოაწერა იმ პირობებზე, რომლის ძალითაც სომხებმა 80 მილიონი მანეთის ბონები მიიღეს. ეს ფაქტი მთლად მოულოდნელი იყო კომისიისათვის. ამითი, რასაკვირველია, საფინანსო სამინისტროს ხელმძღვანელებმა საპასუხისმდებლო ნაბიჯი გადასდგეს, რამაც საქართველოს რამოდენიმე ათეულ მილიონის სიმდიდრე მოაკლო. ამგვარია—პირველი სამნიშვნელო შეცდომა ჩვენი ფინანსიური მეურნეობის ხელმძღვანელებისა.

გაორკეცებულის რაოდენობით (საქართველოს არ დასჭირდებოდა ამდენი ბინები) ახალ ბონების გამოცემაში გამოიღო თავისი აუცილებელი შედეგები: ფულის მაზანდა დაეცა და საქონლის ფასმა—კი უფრო მეტად აიწია.

ამგვართ, თუ ერთის მხრივ—ჩვენი ფულის მაზანდა ეცემა საერთო ფინანსიური პოლიტიკის რყევით, მეორეს მხრივ—არც იმის იმედი მოსჩანს, რომ ვითომც და ჩვენი სავაჭრო-სამრეწველო სამინისტროს მიერ შემუშავებული იქნება რაიმე მოფიქრებული გეგმა ჩვენი მხარის მეურნეობის გასაუმჯობესებლად, ურომლისოდაც, რასაკვირველია, შეუძლებელია მტკიცე ფინანსიური სისტემის შემოღება, რო-

განჯაში (ადერბეიჯანში) და ერივანში (არარატის რესპუბლიკაში) რომ ყოფილიყო კიდევაც ფულის მუქდავი მიწქანა—იქიდან გამოგზავნილ ფულს ჩვენში გასავალი არ ექნებოდა და ამის გარდა არც ერთი მათგანი, რასაკვირველია, ფულებს არ მოგაწვდიდა.

მელიც უნდა ემყარებოდეს სახელმწიფოს ნორმალურ შემოსლიანობაზე და—ურომლისოდაც შეუძლებელი იქნება საქართველოს დღევანდელ აუცილებელ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება.

ჩვენი მიერ გამოსაცემი ბონები მხოლოდ ორ-სამ თვეს გვეყოფა, თუ—რასაკვირველია ცხოვრების სიძვირემ უფრო არ იმატა. ამასთან ისიც მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ თუ ჩვენმა კონტრაგენტებმა ერთბაშად მოგეაწოდეს დიდძალი პური საზღვარ-გარეთიდან, რისთვისაც საჭირო იქნება რამოდენიმე ათეულ მილიონის გადაება, მაშინ ხომ უფრო ადრე თავს იჩენს ჩვენში ფულის კრიზისი.

ერთის სიტყვით—დრო აღარ იცდის და საჭიროა ახლავე რაიმე საშუალებათა ძებნა და აღმოჩენა, რომ შესაძლო იყოს მოსალოდნელი ფინანსური კატასტროფის თავიდან აცილება.

ჩვენი საფინანსო და სავაჭრო-სამრეწველო შეერთებული სამინისტროები-კი, ამ კრიტიკულსა და განსაცდელ ხანაში, საუბედუროთ, ვერ იჩენენ სათანადო გამჭირახობას, აქტიურ შემოქმედებით უნარს და საკმაო ნიჭს იმ დამოკიდებულებისა და მჭიდრო კავშირის შესაგნებლად, რომელიც არსებობს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკოსსა და ფინანსიურ შესაძლებლობათა შორის.

დ. თოფურიძე.

ქრონიკა.
ქუთაისის წყალსადენი.

ქუთაისის ქალაქის თვითმართველობამ 8 მილიონის უპროცენტო სესხის აღებაზე ნებართვა სთხოვა შინაგან საქმეთა სამინისტროს—ქალაქის წყალსადენის გამოსაყვანად.

სასმელ წმინდა წყლის უქონლობის გამო, ყოველგვარმა ეპიდემიამ ფართედ მოიკიდა ფეხი ქუთაისში. ამასთანავე—თითო ვედრა რიონის მღვრივე წყლისა—ექვს შაურდან სამ აბაზამდე უჯდებათ ქუთაისლებს. ფასებმა შეიძლება კიდევაც ავიწიოს.

ერთის სიტყვით—წყალსადენის გაყვანა აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს.

ინჟენერ გ. ქურდიანის გეგმით განსახორციელებელი „ცივი-წყლის“ წყაროების გამოსაყვანის და დაახლოებით 30 ვერსით არის დამორებული ქალაქზე.

„ცივი-წყლის“ წყაროები დღემ 700000 ვედრას იძლევიან.

1916 წელს შედგენილის ხარჯთ-აღრიცხვით წყალსადენი 690.000 მანეთი უნდა დამჯდარიყო. ახლა-კი 8.000.000 მანეთამდე დაჯდება.

მომავალ წყალსადენის საერთო შემოსავლიანობა 1.296.000 მანეთამდე ნავარაუდევია. აღებულ სესხის გადახდას-კი 10 წლის განმავლობაში აპირებენ.

ადგილობრივი მდგომარეობა ტეხნიკის მხრივ მეტად აადვილებს წყალსადენის გამოყვანის საქმეს; „ცივი-წყლის“ წყაროს წყალს თავისით შეუძლია დენა, და ამიტომ წყალსადენის მოწყობა გაცილებით უფრო იაფი დაჯდება. საჭირო ცემენტი ბლომად მოვუპოებათ. წყალსადენის ლულების გამოწერას-კი აპირებენ გერმანიიდან, ბაქოდან, ეკატერინოსლავის გუბერნიიდან და ტუაფსედან.

თუმცა დღევანდელი ჩვენი ფინანსიური მდგომარეობა ერთგვარ კრიზის ვანიცდის, მაგრამ ზემოაღნიშნულ გაჭირვების გამო, რომელშიც იმყოფებიან ქუთაისის მცხოვრებლები, წყალსადენის გამოყვანას გულწრფელად უნდა მივესალმოთ.

ა.

საქართველოს სოციალ-ეკონომიურ ძალთა განწყობილების საკითხის შესახებ.

(შესავალი).

უპირველეს ყოვლისა საჭიროა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე კაცობრიობის ცხოვრებას, ანუ—უკეთ რომა ვსთქვათ—ახალ ევროპის კულტურას ახასიათებს ის—რომ ადამიანი თანდა-

თან აფართოებს ბუნებაზე თავის მფლობელობასა და ბრძანებლობას.

და როგორც აღნიშნა თვით—აგრედ წოდებულ—„ემპირიზმის“ დამაარსებელმა და საერთოდ მთელ თანამედროვე ევროპულ მეცნიერების ერთმა მამა-მთავართ განმა, ინგლისის გამოჩენილმა მეცნიერმა და ფილოსოფოსმა ჰობსმა ადამიანი მხოლოდ მაშინ ახწევს ბუნების დამონებას, როდესაც იგი თვით ემონება ბუნების მმართველ კანონებსა და პირობებს. სახელდობრ—როდესაც თავისი გონების სიღრმით, ადამიანი სწვდება ბუნების სიღრმეს; ე. ი.—იკვლევს ბუნების სხვა და სხვა მოვლენათა მიმდინარეობისა და განვითარების პირობებსა და კანონებს, და—შემდგომ თავის მოქმედებასა და საქმიანობას უქვემდებარებს და უფარდებს იგი ცხოვრების ამ გარდაუვალობას, ვინაიდან მხოლოდ ამგვარის გზითაა შესაძლებელი, დასახულ მიზანთა მიხედვით, ბუნების ძალთა საუკეთესო გამოყენება.

მართლაც—და—თანამედროვე მეცნიერების თითქმის ყოველივე დარგთა კვლევა-ძიებისა და შესწავლის დამახასიათებელ მხარეს შეადგენს სწორეთ ამგვარი მიუდგომლობა.

სულერთია—ეხება იგი ჩვენს გარშემო არსებულ უსულო ბუნების შესწავლის საგანს, თუ ადამიანთა ცხოვრების სულიერ მხარეთა გამომყვანებას—ე. ი. საზოგადოებრივ ცხოვრების მიმდინარეობისა და განვითარების შინაარსის გამოაშკარავებას.

მაგრამ, მოგეხსენებათ—რომ ჩვენი ცხოვრების დუხჭირ პირობების გამო, ბევრ სხვა ღმერთებთან ერთად, მეცნიერების ღმერთიც მეტად მწყრალად იყო საქართველოსთან.

ამიტომ—ბევრ სხვა საგანთა შორის, დღევანდელ წერილში აღძრული საკითხიც, სახელდობრ: საკითხი—საქართველოს სოციალ-ეკონომიურ ძალთა განწყობილების შესახებ—ერთ ვგარის ცალმხრივობით იყო განხილული და გა-

შუქებული ჩვენს მწერლობაში. დასრულებული არ არის, ვინაიდან—ჩვენს სიმახინჯით გამწვავებულ და გამწარებულ წარსულის ბრძოლაში, არავის არა სცალოდა დინჯსა და მიუდგომელ მეცნიერული აზროვნებისათვის; და ესეც რომ არ იყოს, ჩვენს მიერ განზრახულის თვალსაზრისით წამოყენებული საკითხი, წინედ—უფრო აკადემიურსა და—თუ გნებავთ—წმინდა განყენებულ საკითხსაც წარმოადგენდა, ვინაიდან—დღევანდლამდე—საქართველო მთლად მოკლებული იყო საკუთარ არსებობის ორგანიულ მთლიანობას, რადგანაც მთელის თავისი არსებითა და ძარღვებით მეტად მჭიდროთ იყო ჩაქსოვილი და ჩაწული. დიდი რუსეთის იმპერიის საერთო სხეულში.

დღეს-კი როდესაც ისტორიული მიმდინარეობისა და განვითარების გარდაუვალი მსვლელობა ასე დაქინებითა შლის რუსეთის იმპერიას და ანაწილებს ამ სხეულს მის შემადგენელ ორგანიულ ერთეულებზე; დღეს—როდესაც საერთო რყევისა და რღვევის ხანაში, საკუთარ საშუალებათა შესაძლებლობაზე მიტოვებულს არა ერთსა და ორს ეროვნებას უხდება თავისი ცხოვრების მოწყობა და მოწესრიგება; დღეს როდესაც—სხვებთან ერთად—სწორედ ამ საკუთარ ცხოვრების მოწესრიგებაში ერთგვარ უნარიანობის გამოჩენით, საქართველომაც უნდა გამოამყვანოს საკუთარი ეროვნული ღირებულობის საფასური—რასაკვირველია, საჭიროა და აუცილებელიც არის ზემოაღნიშნულ საკითხის ყოველმხრივი და ფართე—მიუდგომელი შესწავლა და გაშუქება...

მაშ გადავხედოთ ჯერ საქართველოს წარსულს.

I.

ჩვენი ცხოვრების წარსულსა და აწმყოს ვითარებაში—სათანადო სიღრმითა და ერთ-

გვარ მეცნიერულის მიუდგომლობით—ჩახედულმა მოაზროვნემ, ბ-მა ზურაბ ავალიშვილმა (ერთს თავის წერილში ¹⁾) საქართველოს—განუხორციელ შესაძლებლობათა ქვეყნის სახელი უწოდა. (Грузія—это страна неосуществившихся возможностей).

მოკლედ თქმულ სიტყვით, სხარტლად გამოთქმულ აზრში, მთელის თავისი სიღრმე სიგანითაა აღნიშნული იმ გახლართულ კვანძის სიმანხიჯე, რომელიც სარჩულათ ედვა განაწამებ საქართველოს ისტორიული ბედის უკუღმართობას.

მრავალ წელთა და უხსოვარ საუკუნეთა განმავლობაში მკაფიოდ ჩამოყალიბებულ ქართველთა ერის სულიერ საუნჯის განვითარებას, მართლაც და, ვეღარ შევძლო გაეშალა ფრთები ვერც თავისუფალ საქართველოს პოლიტიკურათ დაყოფის და ვერც მონურ საქართველოს ტერიტორიალურათ გაერთიანების ხანაში, რადგან ქართველთა ერის უაღრესად ევროპიული „სული“ ე. ი. მისი შიდა-არსი—დღევანდლამდე—მეტად მჭიდროთ არის შებოჭილი უაღრესადევაზიურის ტან-სამოსით ე. ი. მის გარე-არსით. ²⁾

ამ დებულების განსამარტებლად საჭიროა მოკლეთ მაინც აღინიშნოს ის დამახასიათებელი მხარეები,—ის განსაკუთრებული პირობები, რომელშიაც უხდებოდა ცხოვრება და მოქმედება ამ პატარა მუჟა ქართველობას—მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში, განუწყვეტლივ რკალივით რომ ვარშემო ერტყა აუარებელი რიცხვი აზიის ბარბაროს ხალხთა,—

1) Формы национальчаго твуженія въ современныхъ государствахъ. статья З Азалава „Грузини“—стр. 481.

2) როგორც „ქართული რასის“ პრობლემა, აგრეთვე ეს ხანა საქართველოს ცხოვრებისა, განხილული გვაქვს ჩვენს მოხსენებაში: „ქართლის ბედის“ უკუღმართობა და საქართველოს ტრაგიზმი.

რომელთაც არა ერთხელ შეუქმნიათ საქართველოს გვერდით თვით უდიდესი მოსაზრებები—ხელმწიფოებიც-კი, მაგრამ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში მკაფიოდ ჩამოყალიბებულ ქართველთა ეროვნულ-სულის გამომეტყველობას არც ერთხელ არ დაჰკარგვია ბრძოლის უნარი და საკუთარ სახის არსებობის შესაძლებლობა. მართლაც—და, უსაზღვროთ მოდებულ აზიურ ხალხთა ზღვის შუაგულში მომწყვდეული და ბევრჯელ—უმწეო ნავივით—მხოლოთ მღვთისა და თავის ანაბართ მიტოებული საქართველო, მართალია არა ერთხელ ყოფილა მოწყვეტილი და მთლად გარიყული კაცობრიობის კულტურულ ცხოვრების ცენტრთა სარბიელიდან, მაგრამ—საკმარისი ყოფილა ყოველთვის, რომ გარეშე პირობებს, ცოტაოდენ მაინც შეეწყოთ ხელი ქართველთა სულის გამომქლავნებისათვის—და თავისუფალ საქართველოს მაჯისა და სულის ცემას განცვიფრებაში მოუყვანია თვით კაცობრიობაც-კი.

ამისათვის საკმარისია,—მხოლოდ,—გავიხსენოთ აქ ჩვენი ცხოვრების „ოქროს ხანა“, ხანა თამარისა და შოთასი, როდესაც ქართველთა ერის შემოქმედებამ თვალსაჩინოდ გაშალა ფრთები არა მარტო კულტურულ ეკონომიურ და სოციალ-პოლიტიკურ ცხოვრების სფეროებში,—არამედ—როდესაც ქართველთა ეროვნულ სულის გენიოსობის გამომსახველმა უკვდავმა შოთამ—თავისი „ვეფხის ტყაოსნით“—პირველმა შეანგრია საშუალო საუკუნოების ხანაში მძიმედ და ტლანქად ჩამოწოლილი ადამიანთა სულიერ და ხორციელ მონობის ბურუსი—და რამოდენიმე საუკუნით ადრე—განთიადის საუცხოვო მახარობელმა, პატარა საქართველოს განმარტოებულ „ცახედ“ წარმტაცი სხივებით ამოქსოვა მთელ თანამედროვე ევროპიულ ახალ კულტურის დასაწყისი, რომელსაც მსოფლიო ისტორიის მსვლელობაში

და განვითარებაში „აღორძინების“ ხანა ეწოდება.

მაგრამ—უღმობელი და სასტიკი იყო „ბედი ქართლისა“!..

ისტორიის შარა-გზაზედ მომწყვდეული საქართველო არ ასცილებია თითქმის არც ერთ ბარბაროს ხალხთა ტაღლებს ცემასა და გრვინვას... და „ქართლის ბედის“ უკუღმართობა და საქართველოს ტრაგიზმი გამოიხატებოდა იმაში, რომ მრავალ ტანჯულ ქართველთა ერის „სულსა“ და „სხეულ“ შორის, ამიტომ ყოველთვის თანსდევდნენ ერთი მეორის მოწინააღმდეგე ფაქტორები.

სახელდობრ: ქართველთა ერის სულიერ საუნჯის განვითარება მიითხოვდა სრულიად საქართველოს გაერთიანებას, მაგრამ—ამავე დროს, მისი ისტორიულ-სტრატეგიური და გეოგრაფიული მდგომარეობანი-კი მიითხოვდნენ საქართველოს მრავალთავიანობას და, არამც თუ ერთ-მეორისაგან დამოუკიდებელ, არამედ ერთ-მეორესთან მოქიშპე სამთავროებად დაყოფას—ვინაიდან, მხოლოდ ამითი შეიძლება ქართველთა ერის სხეულის შენარჩუნება.

როგორც სარწმუნეობის მხრივ, აგრეთვე კულტურულად და—აღბათ—რასიულადც, ქართველთა ერი ენათესაებოდა და ეგუებოდა უფრო ევროპიულ კულტურას ამ სიტყვის ფართე და პირდაპირის მნიშვნელობით, ვიდრე მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში განუწყვეტლივ მის გარშემო მყოფ აზიურ მოდგმათა ხალხებს.

საშუალო საუკუნოების მიწურულებში, საბოლოოთ დაიყო და დაქუცმაცდა დავით აღმაშენებლისა და თამარის მიერ გაერთიანებული საქართველო.

ამავე დროს—სელჯუკების შემოსევამ ბოლო

მოულო ბიზანტიის იმპერიას, რომლის ნაწილს ნაწილად ვებზედაც აშენდა დღევანდელი ოსმალეთი.

საქართველოს მოესპო ის ერთად ერთი უმთავრესი კარი, რომლის საშუალებითაც ქართველთა ერს შეეძლო სარგებლობა და კავშირის დაჭერა ევროპასთან—და—ამგვარად პატარა საქართველო მთლად გარიყული დარჩა თანამედროვე კულტურულ ცხოვრების ცენტრთა სარბიელიდან, სადაც დასავლეთ ევროპის ხალხნი ჰქმნიდნენ შემდგომ საფეხურებსა და განვითარებულ ფორმებს საზოგადოებისა და სოციალ-პოლიტიკურ წინმსვლელობისას.

ამგვარად—საქართველო, რომლის ეროვნული შემოკმედებაც თამარისა და შოთას დროს უსწრებს თვით დასავლეთ ევროპასაც-კი, ამ აგრედ წოდებულ—„ახალ ისტორიის“ ხანაში, არამც თუ ველარ ვითარდება, არამედ ეცემა და თან და თან კნინდება კიდევ, როგორც კულტურულ—ეკონომიურ, აგრეთვე სოციალ-პოლიტიკურ სფეროებშიაც.

საქართველო გრძნობდა თავის ბედის სიდუხჭირეს!...

საქართველო გრძნობდა, რომ საკუთარის ძალით მას ვერ შეეძლო ამ უკუღმართობის დაძლევა; რომ მისი ხსნა მხოლოდ ევროპიულის კულტურითა და ძლიერ სახელმწიფოსთან დამეგობრებით შეიძლებოდა.

ისტორიის ბედმა და განგებამ—მე XVIII საუკუნის მიწურულებში ამგვარი როლი რუსეთის იმპერიას მიაკუთვნა, რომელიც თავისი ისტორიული ზრდა-განვითარებით თანდათან უახლოვდებოდა ამ დროს საქართველოს საზღვრებს.

საქართველომაც იმედინათ გაუწოდა ხელი ერთმორწმუნე რუსეთს, მაგრამ-ძმური ნუგეშისა და ხსნის მაგიერ, ჩრდილოეთიდან გამოწვდილი ხელი—საქართველოს პოლიტიკურ და ეროვნულ მონობის ბოროტად შეიცვალა.

როგორ მოხდა?!...

პატარა საქართველოს დიდი რუსეთის იმპერიასთან შეერთებას, რასაკვირველია, ჰქონდა თავისი ისტორიული პირობები, რომელიც ამასთანავე ემყარებოდნენ და გამოძინარებოდნენ ამ ორივე სახელმწიფოს რეალ ინტერესებიდან; სახელდობრ—ერთმორწმუნე, ძლიერ რუსეთის იმპერიასთან შეერთებით—პოლიტიკურად დაქუცმაცებულ და სოციალ-ეკონომიურად დაქვეითებულსა და ჩამორჩენილ ფეოდალურ საქართველოს სურდა განეკურნა თავისი საკუთარი ისტორიული წყლულები.

რუსეთის პროტექტორატობის გამოცხადებით და ძლევა მოსილ რუსის იარაღის საშუალებით და დახმარებით—საქართველოს სურდა შემოეკრიბა დაჭრილი და დაყოფილი თავისი სახელმწიფოებრივი ორგანიზმი, გაერთიანებულ საქართველოსა და მის საზღვრებზედაც დაემყარებინა მშვიდობიანობა და ამავე რუსეთის საშუალებითა, თუ შუამავლობით შემოეტანა ჩვენში ევროპიული კულტურა, რომ ყოველივე ამით ქართველთა ერისათვის მიეცა საშუალება საკუთარ ეროვნულ ძალთა თავისუფალ და თანდათანობრივ განვითარებისათვის.

„ქართლის ბედის“ მესაიდუმლოებებსა და საქართველოს მაშინდელ ჭირისუფალოთ ღრმად სწამდათ, რომ ერთმორწმუნე რუსეთი პირნათლად შესრულებდა ყველა ამ პირობებს, ვინაიდან საქართველო სამაგიეროდ ჰპირდებოდა თავის მხრივ ყოფილიყო იმ ერთგულ ავანგარდათ, რომელიც გაუკაფავდა ამ უდიდეს იმპერიას მისთვის საჭირო გზებს საერთაშორისო ბაზრებისაკენ. საქართველომ იცოდა, რომ თვით რუსეთიც რეალურად დაინტერესებული იყო მასთან დამეგობრებით, ვინაიდან საქართველოს უნებურად რუსეთს ვერ შეეძლო მაშინ ამიერ-კავკასიაში შემოსვლა და დამყარება.

მაგრამ „ბედი ქართლისა“ რომ გადასწყდა ჩვენი ცხოვრების უკუღმართობასა და ტრაგიზმს სარჩულათ დაედვა ის უალრესი უთანხმოება, რომელიც არსებობდა თვით საქართველოსა და თვით რუსეთის მიერ დასახულ მიზნებსა და ამ მიზნების მისაღწევს საშუალებათა შორის. და ამ მიზნებისა და საშუალებათა წინააღმდეგობა მწვავედებოდა უფრო ძლიერ ამ ორ სახელმწიფოთა ისტორიულ—კულტურულის დიამეტრალობით.

სახელდობრ,—რომ შეერთება ხდებოდა,—ერთის მხრივ—სხეულით დაავადებულ, მაგრამ ისტორიულის კულტურითა და ეროვნულ-რასიულად მაღალ საფეხურზედ მყოფ საქართველოსა და,—მეორეს მხრივ—კი ფიზიოლოგიურ—სახელმწიფოებრივად გაზრდილ, მაგრამ ისტორიულის

კულტურითა და ეროვნულ სახის გამო-
მეტყველობით ჯერ კიდევ განუვითარებელ
და თითქმის ჩამოუყალიბებელ რუსეთის იმ-
პერიის შორის.

ამაში გახლდათ — ის უაღრესი უთან-
ხმოება, რომელიც სარჩულათ დაედვა
მთელ წარსულ საუკუნის სიმახინჯს.

ამან გამოიწვია — წარსულ საუკუნის
რიყრაყზე ჯერ კიდევ პოლიტიკურათ
სულთ-ბრძოლ საქართველოს ერო-
ვნული ამბოხებანი — „მთიულეთისა“ და
„კახეთისა“.

ამაზედ აღმოცენდა შემდგომ — ძველ-
ფეოდალურ საქართველოს პოლიტიკური
რომანტიზმი, რომელსაც საბოლოოდ შე-
ეკვეცა ფრთები 1832 წლის ამბოხების
ჩაქრობით.

ამ უაღრეს უთანხმოების გამო აღ-
მოჩნდა აგრეთვე ახალ საქართველოს
ეროვნული რომანტიზმიც, რომელიც
პირველად დიდბუნოვანმა ილიამ ააფრი-
ალა, — და — რომლის უკანასკნელ ღირ-
სეულ ბელადათაც მიგვაჩნია ჩვენ — არჩილ
ჯორჯაძე.

ამ უაღრეს „უთანხმოების“ გამო — ვერც ერთ-
მა ეროვნულმა მიმართულებამ ქართველთ ხალ-
ხის ფართე მასაში ვერ მოიკიდა ფეხი, რის
გამოერთად ერთ შესაძლო რეალიზად იქცა
ჩვენში არა ეროვნული, ანამედ ინტერნაციო-
ნალური მიმართულება. (მესამე დასვლები, ანუ
ქართველი სოციალდემოკრ ტები და მათი ის-
ტორიული დანიშნულება საქართველოში

ერთი სიტყვით — მე XV ს. საქართველს
მიწურულებიდან დღევანდლამდე მოყო-
ლებით — ქართველი ერი მთელ თავის
ძალ-ღონეს ამ ერთი მეორის მოწინააღმ-
დეგე ელემენტთა შეგუებას ანდომებდა.

და ეს „უაღრესი უთანხმოება“ მთელ
თავის სიღრმე-სიგანით — პირველად მხო-
ლოდ მესამოცე წლებში იგრძნო ჩვენმა
ინტელიგენციამ...

ეს ის დრო გახლდათ — როდესაც ძღვევა
მოსილ რუსის მხედრობის წინაშე ქედს
იხრის და ნებდება უკანასკნელი მთის არ-
წივი — შამილი.

რუსეთი საბოლოოდ და საესეებით
მკვიდრდება კავკასიაში და საქართველოს
პოლიტიკურ მისიასაც უკანასკნელი წერ-
ტილი ესმევა, რის გამო უფრო გაბედუ-
ლსა და მკაცრ სახეს იღებს საქართვე-
ლოში და საერთოდ ამიერ კავკასიაში
დამკვიდრებული რუსეთის ანტი-ნაციონა-
ლური იმპერიალიზმი. ამავე დროს რუსეთ-
ში და ჩვენშიაც მოხდა ბატონ-ყმობის გა-
დავარდნა, რამაც აწეწა და გაართულა
ფეოდალურ საქართველოს გახრწნის პრო-
ცესი.

საქართველოს ტრაგიზმი იმაში გამო-
ინატებოდა და ახლაც იმაში მდგომარე-
ობს, რომ პოლიტიკურად დაქუცმაცე-
ბულმა ძველმა ფეოდალურმა საქართვე-
ლოს ორგანიზმმა ვერ შეჰქმნა საჭირო
ფაქტორები და აუცილებელი პირობები,
აგრეთ წოდებულ, ქართულ მესამე წოდე-
ბის ე. ი. ბურჟუაზიის წარმოსაშობათ.

ჩვენის აზრით—ქართველ ბურჟუაზიის გამოსვლა, როგორც ეროვნულ მებაირახტრე კლასისა—ისტორიულ შეუძლებლობას წარმოადგენდა საქართველოს სინამდვილეში.

მაგრამ ვიდრე ჩვენ შეუდგებით ამ დებულების დასაბუთებას, საჭიროა აღინიშნოს ჯერ შემდეგი გარემოება.

მე XIX საუკუნის დასაწყისამდე—წოდებრივ ძველ ფეოდალურ საქართველოს მებაირახტრედ და ქართველ ხალხის ეროვნულ-კულტურულ და ეკონომიურ ცხოვრების გამძღოლ—მატარებლად ქართველთა თავად-აზნაურობა გამოდიოდა.

საქართველოს რუსეთთან შეერთებამ ჩვენს მოწინავე წოდებას მოუსპო პოლიტიკური მნიშვნელობა და ჩამოართვა უმაღლესი სახელმწიფოებრივი ფუნქციები.

ბატონ-ყმობის გადავარდნამ და მის შემდგომ გაძლიერებულმა რუსეთის ანტიქართულმა იმპერიალიზმმა მოუსპო მას აგრეთვე სოციალ-ეკონომიური საფუძველიც.

მართალია—ქართველთა თავად-აზნაურობა თითქოს სრულ-უფლებიან წოდებათ შედის რუსეთის თავად-აზნაურთა წოდებაში. მართალია აგრეთვე ისიც, რომ რუსეთში, როგორც ყოველივე სოციალ-ეკონომიურად ჩამორჩენილ წოდებრივ

სახელმწიფოში, თითქმის ^{ქრქვენი} ~~საქართველო~~ დღემდე არ დაჰკარგოდა, აგრედ-წოდებულ, თავად-აზნაურულ პოლიტიკას თვისი ელფერი და მნიშვნელობა, მაგრამ—ყველა ამასთან ისიც უნდა გვახსოვდეს, რომ რუსეთის იმპერიალიზმის წოდებრივი პროტექციონიზმი, კერძოთ ქართველ თავად-აზნაურობაზე იქამომდე და იმგვარად ვრცელდებოდა, რამდენადაც იგი—ე. ი. ჩვენ თავად-აზნაურობაზე გავრცელებული რუსეთის წოდებრივი პროტექციონიზმი, არამც—თუ არ ეწინააღმდეგებოდა, არამედ ეგულებოდა და ხელსაც უწყობდა საქართველოსა და საერთოდ ამიერკავკასიაში დამკვიდრებულ რუსეთის ანტინაციონალურ და იმპერიალისტურ მისწრაფებათ.

ამრიგათ, ერთგვარ პოლიტიკურსა და სოციალ-ეკონომიურ პირობებში ჩაყენებულ საქართველოს აღარა ჰყავდა გართულებულ ახალ ცხოვრებისათვის საჭირო კლასი.

თავად-აზნაურობას ვედარ შეეძლო მთელ ქართველ ხალხის წინამძღოლობა, ჩვენში კი არ არსებობდა და ვერც იბადებოდა ჩვენი მესამე წოდება.

პოლიტიკურ, ადმინისტრაციულ და ბოლოს ეკონომიურ გამგებლობისაგანაც გადაყენებული ჩვენი თავად-აზნაურობა, რო-

გორც წოდება, ჰკარგავს ყოველივე ნიადაგს ქართველ ერის, როგორც ეკონომიკის, აგრეთვე საზოგადოებრივ აზროვნების მსვლელობასა და განვითარებაში.

ახალ პოლიტიკურ და სოციალ-ეკონომიურ პირობებში ჩაყენებულ საქართველოს ესაჭიროებოდა ეროვნულის შემეცნებით და ნაციონალურის კაპიტალით შეიარაღებული ქართველთა მესამე წოდება.

თითქოს მას უნდა შესძლებოდა გამხდარიყო უფლება აყრილი ერის მებაირახტრედ. თითქოს მას უნდა გაენელებინა „ქართლის ბედის“ უკუღმართობით საქართველოს „სულსა“ და „სხეულ“ შორის გაჩენილ უფსკრულის სიმწვავე.

ვამბობთ, „თითქოს“, ვინაიდან ჩვენი ცხოვრების უკუღმართობისა და სიმანჯის უკიდურესობა იმაში გახლდათ, რომ ამ აუცილებელ ქართულ მესამე წოდების გამოსვლა, როგორც ქართველ ხალხის მებაირახტრე კლასისა, ჩვენის აზრით, ისტორიულ შეუძლებლობას წარმოადგენდა. ჩვენ ვამტკიცებთ, რომ ჩვენში შეუძლებელი იყო, ქართველ ბურჟუაზიის, როგორც ქართველ ერის მებაირახტრე კლასის წარმოშობა.

ვიმეორებთ — ეს ისტორიულ შეუძლებლობას წარმოადგენდა ჩვენთვის; და არა

მარტო იმიტომ, რომ წოდებების შექმნა ფეოდალურმა საქართველომ ვერ შექმნა საჭირო პირობები და აუცილებელი ფაქტორები ქართულ ბურჟუაზიის წარმოსაშობად, — ან და, რომ ქართულ კაპიტალის ჩასახვას, ჩვენში სხვა ერის, განსაკუთრებით, სომხის კაპიტალის გამოსვლამ დაასწრო.

ამ დებულებას ესაჭიროება ერთგვარი განმარტება: ამას ჩვენ შემდეგ წერილში შევეცდებით.

(გაგრძელება იქნება).

გიორგი მამრაძე.

რედაქციის მისამართი: ვერის დაღმართი სახლი № 5, ბინა 5.

რედაქტორი დ. თოფურაძე.

Экономистъ Грузіи.

Передъ Грузинскимъ народомъ стоитъ чрезвычайно трудная задача — укрѣпить свое государство на демократическихъ началахъ. Но выполнению этой исторической миссіи мѣшаютъ политическія условія и отсутствіе необходимаго числа людей, подготовленныхъ для созидательной работы; но еще больше мѣшаетъ ея осуществленію отсутствіе организаваннаго финансоваго хозяйства и самого плана этого хозяйства. Пока не созданъ этотъ планъ, пока государство правильно не организовало своего хозяйства, отвѣчающаго условіямъ экономическаго роста страны, до тѣхъ поръ усилія политиковъ и политическихъ вождей не могутъ дать желательныхъ результатовъ и Грузинское Государство будетъ строиться на пескѣ.

Но нужно знать и помнить, что никакая финансовая система не дастъ даже въ мирное время необходимой суммы для удовлетворенія даже обыкновенныхъ нуждъ страны, если экономическое развитіе послѣдней не стоитъ на должной высотѣ.

Нужно помнить, что налоговая пла-

тежеспособность ^{დაქონებულობა} проявляется ^{დასაბუთდება} ~~в~~ ^{შედეგად} результатъ существованія имущества или дохода даннаго лица и опредѣляется она степенью развитія производительныхъ силъ страны и матеріальнымъ благосостояніемъ ея населенія. Одной изъ основныхъ задачъ власти, поэтому, является оказаніе энергичнаго содѣйствія развитію и укрѣпленію въ странѣ торговли и промышленности, какъ единственной надежной базы, на которой возможно создать прочное финансовое хозяйство.

Только по мѣрѣ возникновенія на территории Грузіи предприятий, располагающихъ крупными капиталами, возможно поднятіе уровня хозяйственной жизни страны; только наличность сильныхъ промышленныхъ предприятий можетъ увеличить налоговую платежеспособность гражданъ, и дать государственной казнѣ новые источники доходовъ.

Но нужно также знать и помнить, что нельзя извлекать необходимыя для государства средства путемъ чрезмѣрнаго податнаго нажима на существующія нынѣ торговля и промышленныя предприятия, ибо такой нажимъ можетъ породить отечественную промышленность въ ущербъ интересамъ рабочихъ и крестьянъ и лишить

государство предпріятій, поддающихся административно — экономическому воздействию демократической власти.

Грузія таитъ въ себѣ большія природныя богатства и правительству надлежитъ напречъ свои силы, чтобы создать условія, которыя позволятъ намъ не только извлекать изъ нѣдръ естественныя богатства, но и перерабатывать сырые продукты на мѣстѣ и выпускать ихъ на рынокъ въ готовомъ видѣ.

На территоріи Грузіи должны перерабатываться и шелкъ, хлопокъ, шерсть, лѣсъ, табакъ и т. п., которыми наша страна располагаетъ въ значительномъ количествѣ.

Природныя условія страны даютъ намъ право утверждать, что обрабатывающая промышленность должна имѣть у насъ успѣхъ.

Хозяйственная жизнь въ странѣ не можетъ, однако, успешно развиваться, если не будутъ у насъ правильно организованы мѣстное самоуправленіе и мѣстное хозяйство. Необходимо поэтому оказать широкую помощь сельско-хозяйственной промышленности путемъ организациі меліоративнаго кредита, обезпеченія земледѣльцевъ необходимымъ инвентаремъ, путемъ посылки въ деревню инструкторовъ — агрономовъ и т. д.

и возглавить, наконецъ, все народное дѣло хорошо организованнымъ демократическимъ самоуправленіемъ.

Все эти вопросы ждутъ отвѣта. Поставленные передъ нами финансовыя и экономическія вопросы это сфинксы, которые должны быть разгаданы. Грузія должна ихъ разгадать. построивъ рационально свою экономическую и финансовую жизнь, иначе страну ждетъ гибель.

Борьба съ внѣшними врагами и внутренней анархіей не даютъ нашему правительству возможности спокойно и съ должнымъ вниманіемъ изучать выдвигаемые жизнью сложные вопросы и нѣтъ органа, который пришелъ бы въ этотъ трудный историческій моментъ на помощь Грузіи совѣтомъ и знаніемъ.

Приступая къ изданію **Экономиста Грузіи**, мы ставимъ своей цѣлью изученіе финансоваго и экономического положенія Грузіи.

Мы хорошо понимаемъ, что извлечь изъ нѣдръ богатства, создать крупную промышленность, превратить силы горныхъ потоковъ въ электрическую энергію, дающую силу и свѣтъ Грузіи, не въ состояніи само государство: въ эпоху господства капитализма эту задачу будутъ выполнять капиталисты, т. е. буржуазія.

Но государственная власть не можетъ руководствоваться принципомъ *laissez faire laisser passer* и безразлично относиться къ игръ экономическихъ силъ.

Не безразлично для народа, какимъ образомъ будетъ организовано предприятие: создастъ ли его иностранный капиталъ и иностранный капиталистъ, или правительство облегчитъ творческимъ силамъ страны созданіе руководящихъ центровъ, вокругъ которыхъ сорганизуется промышленность и торговля на территории Грузіи.

Экономистъ Грузіи по мѣрѣ силъ будетъ выяснять эти вопросы и тѣмъ самымъ содѣйствовать укрѣпленію экономического и финансоваго положенія нашей родины и поднятію матеріальнаго и культурнаго состоянія населяющаго ее народа.

Экономистъ Грузіи будетъ внимательно слѣдить за работой правительственныхъ, общественныхъ и частныхъ органовъ, отмѣчая важнѣйшіе факты въ области финансовой и экономической ихъ дѣятельности, и тѣмъ самымъ способствовать правильной постановкѣ и правильному рѣшенію финансово-экономическихъ проблемъ нашего молодого государства.

Въ этой трудной, отвѣтственной и необходимой работѣ мы рассчитываемъ на сотрудничество,

ваемъ на сотрудничество, въ томъ кому дорога демократическая Грузія и кто желаетъ и можетъ работать вмѣстѣ съ нами надъ вопросами экономического строительства Грузіи.

Д. Топуридзе.

Земство и государство.

Земская практика въ Россіи и за границей не даетъ нужнаго матеріала для рѣшенія въ условіяхъ Грузіи вопроса о формахъ объединенія въ союзы уѣздныхъ земствъ и о взаимоотношеніяхъ между органомъ, объединяющимъ земства съ одной стороны и нашими правительствомъ и парламентомъ—съ другой.

Земство должно и будетъ имѣть широкія права не только въ области культурно-хозяйственной, но и въ сферѣ административной. Уѣздныя земскія управы (губернскія не должны быть) съ предѣдателемъ во главѣ явятся единственными органами черезъ которыхъ будутъ проводиться въ жизнь распоряженія общегосударственнаго характера, исходяція отъ правительства. Административныя обязанности, фискальныя задачи, завѣдываніе государственными имуществами, аграномія, дорожное дѣло, образованіе, здравоохраненіе и т. д.—все это—различныя отрасли дѣятельности земствъ на мѣстахъ.

Уѣздное земство въ своей дѣятельности должно охватить культурно—хозяйствен-

ную жизнь уѣзда и быть представителемъ государственной власти на мѣстѣ. Культурныя и хозяйственныя задачи вызываютъ естественное стремленіе къ объединенію земствъ въ крупныя союзы. Но въ условіяхъ маленькой Грузинской республики было бы нераціонально, неэкономно создавать нѣсколько союзовъ (я не говорю о соглашенияхъ по отдѣльнымъ вопросамъ между сосѣдними земствами). Единный союзъ грузинскихъ земствъ, какъ органъ, руководящій земскою жизнью, будетъ важѣйшимъ и самымъ авторитетнымъ органомъ въ странѣ. На сѣздахъ земствъ, нужды страны, конечно, будутъ обсуждаться съ большимъ званіемъ грузинской подлинной дѣятельности, чѣмъ въ какихъ либо другихъ представительныхъ органахъ, не исключая и парламента.

Задачи сѣздовъ и исполнительнаго органа объединеннаго земства обширны и въ извѣстныхъ случаяхъ могутъ совпадать и скрещиваться съ задачами правительства и парламента, ибо не только вопросы культуры, но и вопросы административныя, экономическія и финансовыя будутъ затрагиваться центральнымъ органомъ земствъ. Законодательная работа въ области этихъ вопросовъ, конечно, не будетъ чужда земскому союзу.

Несомнѣнно, что жизнь въ ближайшее же время потребуетъ пересмотра и перераспредѣленія функций парламента и правительства съ одной стороны и земскаго союза (города входятъ какъ части въ этотъ союзъ) съ другой. Определить и уточнить ихъ функций, чтобы избѣжать столкновеній между этими органами—задача важная и очередная въ виду близости

введенія земства въ полномъ объеме.

Нужно точно установить, функции правительства должны перейти къ центральному земскому органу и какъ будетъ координирована дѣятельность послѣдняго съ дѣятельностью нѣкоторыхъ министерствъ. Правильно организованный земскій центральный органъ облегчитъ и освободитъ многія министерства отъ цѣлаго ряда обязанностей и значительно упроститъ ихъ дѣятельность. Это освобожденіе и упрощеніе должны имѣть свои реальные послѣдствія, а именно: сокращеніе и упрощеніе органовъ центральной власти, т. е. министерствъ, какъ результатъ перенесенія центра тяжести культурно-хозяйственной дѣятельности изъ кабинета министровъ въ кабинеты земскіе.

Я пока только ставлю эти вопросы какъ очередные, на которые мѣстныя самоуправленія должны обратить самое серьезное вниманіе.

Д. Т.

Параличъ народнаго хозяйства.

1. Разстройство или параличъ.

Давно стали общимъ мѣстомъ рѣчи о „разстройствѣ“ нашей хозяйственной жизни.

Проявленія этого „разстройства“ такъ остро даютъ себя чувствовать на каждомъ шагу, что ни у кого, повидимому, не является сомнѣній въ томъ, что состояніе нашей хозяйственной жизни характеризуется именно понятіемъ „разрухи“, и „разстройства“.

Но не всегда привычныя понятія пе-

редаютъ правильно и точно сущность явлений, которыя ими обозначаются.

И потому да будетъ позволено мнѣ поставить вопросъ, который, быть можетъ, многимъ покажется, на первый взглядъ празднымъ:

Правильно ли характеризуемъ мы сущность нашего хозяйственнаго положенія, когда говоримъ о **разстройствѣ** и **разрухѣ** народнаго хозяйства?

Смысль этого вопроса я попытаюсь выяснитъ на небольшомъ примѣрѣ.

Главное Управление водныхъ сообщеній въ Россіи недавно опубликовало цифровыя данныя о судооборотѣ на Волгѣ. Оказывается, за апрѣль движеніе судовъ мимо Казани выразилось такими цифрами:

	въ 1918 г.	въ 1917 г.
пассажирскихъ пароходовъ	14	133
буксирныхъ пар. съ возомъ	1	43
„ „ безъ воза	9	42
грузенныхъ баржъ	2	86

Пришло вверхъ:		
пассажирскихъ пароходовъ	11	135
буксирныхъ пар. съ возомъ	0	89
„ „ безъ воза	4	14
грузенныхъ баржъ	0	103

Если выдѣлитъ изъ этихъ цифръ тѣ, которыя характеризуютъ собственно товарное движеніе, то картина представится еще болѣе разительной:

	въ 1918 г.	въ 1917 г.
Груженныхъ баржъ		
прошло внизъ	2	86
„ вверхъ	0	103
Общій оборотъ	2	189

Итакъ, число груженныхъ баржъ, идущихъ по главной водной артеріи Рос-

сіи весной 1918 г. сократилось почти на 99% сравнительно съ 1917 г., который тоже былъ отмѣченъ общимъ упадкомъ всѣхъ проявленій хозяйственной жизни.

Не подлежитъ сомнѣнію, что въ еще большей степени упало количество фактически перевезенныхъ товаровъ т. к. при недостаткѣ предложенія грузовъ, баржи естественно должны были отходить отъ пристаней съ не полной нагрузкой.

Такова была картина движенія грузовъ по Волгѣ весной текущаго года.

Мы не располагаемъ данными российской желѣзнодорожной статистики за 1918 г.

Но отрывочныя свѣдѣнія, которыя проникаютъ въ печать, даютъ основаніе думать, что грузооборотъ на желѣзныхъ дорогахъ Россіи упалъ въ 1918 г. не въ меньшей степени, чѣмъ на водныхъ путяхъ.

И вотъ, передъ нами встаетъ вопросъ:

Можно ли говорить о „разстройствѣ“ народнаго хозяйства при сокращеніи на 99% оборота хозяйственныхъ благъ въ странѣ?

Думается намъ, что при такомъ положеніи слѣдуетъ говорить не о „разстройствѣ“, а скорѣе о **параличѣ** народнаго хозяйства.

Это различіе — не въ словахъ, не въ терминологіи, а въ самомъ пониманіи явленія. И при томъ — это различіе весьма существенное, ибо изъ него вытекаетъ различіе въ подходѣ къ выдвигаемымъ жизнью вопросамъ и задачамъ хозяйственной политики.

Признавъ наличность **разстройства** хозяйственной жизни, мы должны искать

путей къ налаженію, организаціи различныхъ сторонъ народнаго хозяйства. Признавъ фактъ паралича народно-хозяйственнаго оборота, мы должны сосредоточить все вниманіе на одной единственной задачѣ: найти ту пружину, пріостановка дѣйствія которой вызвала пріостановку въ движеніи хозяйственнаго механизма, и попытаться возстановить дѣйствіе этой пружины.

Въ первомъ случаѣ—передъ нами множество частныхъ задачъ, изъ которыхъ каждая требуетъ самостоятельнаго рѣшенія. Во второмъ случаѣ—рѣшеніе одной, основной задачи даетъ намъ ключъ къ рѣшенію всѣхъ частныхъ вопросовъ.

Въ первомъ случаѣ хозяйственная политика государственной власти неизбежно должна быть эклектична и сведется къ ряду мѣропріятій, цѣлесообразность которыхъ должна быть выяснена и оцѣнена особо.

Во второмъ случаѣ мы получаемъ надежный критерій, устойчивый методъ для оцѣнки всѣхъ предпринимаемыхъ въ области хозяйственной политики мѣропріятій.

По этому я и придаю большое значеніе правильному діагнозу поразившей нашъ хозяйственный организмъ болѣзни и поставленному выше вопросу:

Разстройство или параличъ переживаетъ наше народное хозяйство?

II. Сокращеніе круга народнаго хозяйства.

Поставленный нами вопросъ при изученіи конкретныхъ явленій народно-хозяйственной жизни получаетъ измѣненную форму.

„Разстройство“ народнаго хозяйства предполагаетъ, что народно-хозяйственная жизнь протекаетъ согласно свойственнымъ ей законамъ, но всѣ (или нѣкоторые) процессы ея ослаблены или извращены уродливыми внѣшними условіями.

„Параличъ“ предполагаетъ, что народно-хозяйственная жизнь прекратилась (частично или полностью) въ силу причинъ не внѣшняго, а внутренняго характера.

Слѣдовательно, вопросъ сводится къ выясненію двухъ моментовъ:

1) Внѣшнія или внутреннія причины вызвали гибельныя измѣненія въ ходѣ нашей народно-хозяйственной жизни?

2) Сводятся ли эти измѣненія къ пріостановкѣ и извращенію отдѣльных экономическихъ процессовъ или къ остановкѣ дѣятельности всего народно-хозяйственнаго механизма?

Рѣшеніе этихъ вопросовъ требуетъ прежде всего, отчетливаго выясненія круга явленій, составляющихъ народное хозяйство: безъ отграниченія этихъ явленій отъ другихъ явленій, внѣшне похожихъ на нихъ, но не относящихся къ народному хозяйству, мы не уяснимъ себѣ характера интересующихъ насъ измѣненій.

Дѣло въ томъ, что хозяйственная дѣятельность возможна и внѣ рамокъ народнаго хозяйства,—если хозяйствующій субъектъ, создаетъ для себя необходимые предметы индивидуально, безъ связи съ другими хозяйственными ячейками.

Поэтому сфера народнаго хозяйства можетъ то сжиматься, то расширяться, она расширяется при включеніи въ кругъ обмена и раздѣленія труда процессовъ, ра-

нѣе протекавшихъ въ рамкахъ замкнутого домашняго хозяйства.

И обратнѣ: сфера народнаго хозяйства сжимается, если процессы, ранѣе составлявшіе часть народно-хозяйственнаго оборота, лишаются своего общественнаго характера.

Какъ общій законъ можно отмѣтить, что расширение народнаго хозяйства путемъ вовлеченія въ оборотъ его новыхъ процессовъ знаменуетъ прогрессъ общества, а обратное явленіе означаетъ регрессъ, понятное движеніе его.

И именно это понятное движеніе совершается въ настоящее время на нашихъ глазахъ. Ограничусь двумя примѣрами.

[За послѣдній годъ, въ Грузіи, какъ и во многихъ другихъ мѣстахъ Россіи, проявилась въ широкихъ кругахъ населенія тенденція домашними средствами удовлетворять многія потребности хозяйства, которыя еще такъ недавно удовлетворялись открытымъ рынкомъ. У крестьянъ, какъ и у горожанъ, появилась обувь домашняго изготовленія. Вытесанный топоромъ колышекъ замѣняетъ въ деревнѣ прежній фабричный гвоздь, самодѣльная жировая плешка замѣняетъ керосиновую лампу и т. д.]

Такимъ образомъ, опредѣленныя группы потребностей находятъ удовлетвореніе внѣ условій народнаго хозяйства, и одновременно отмираютъ, атрофируются тѣ области общественнаго труда, которыя раньше доставляли средства для удовлетворенія этихъ потребностей.

Второе явленіе, на которомъ я оста-

новлю вниманіе читателя, имѣетъ еще большее значеніе.

Среднее крестьянское хозяйство при прежнихъ условіяхъ производило ежегодно опредѣленное количество хлѣба. Часть этого хлѣба шла на удовлетвореніе потребностей самого хозяйства и на достѣвъ слѣдующаго года. Остальное количество хлѣба поступало на рынокъ откуда въ обмѣнъ крестьянинъ получалъ всевозможныя издѣлія другихъ хозяйствъ.

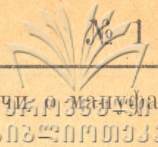
При такихъ условіяхъ крестьянское хозяйство было тѣсно связано съ рынкомъ. Нерѣдко оно выбрасывало на рынокъ весь (или почти весь) хлѣбъ, полученный отъ урожая, и впослѣдствіи, на рынокъ же, пріобрѣтало то количество хлѣба, въ какомъ испытывало нужду.

Такое крестьянское хозяйство составляло ячейку народнаго хозяйства, ячейку общественнаго производства.

Но вотъ [рынокъ, на которомъ крестьянинъ пріобрѣталъ все, въ чемъ нуждался, опустѣлъ. Бумажныя деньги, предлагаемыя крестьянину на рынокъ за его хлѣбъ, оказываются для него бесполезными. Онъ не вѣрится этимъ бумажкамъ, и такъ какъ ничего кромѣ пестрыхъ бумажекъ за хлѣбъ получить онъ не можетъ, то онъ рѣшаетъ придержать хлѣбъ, не выпускать его на рынокъ.]

Такое рѣшеніе можетъ быть продиктовано нашему крестьянину спекулятивнымъ расчетомъ, но можетъ созрѣть у него и помимо всякихъ спекуляцій, просто потому, что опустѣвшій товарный рынокъ не привлекаетъ его.

Раньше ему нужны были деньги на

уплату аренды и налоговъ, на покупку мануфактуры, желѣза, привозныхъ крупъ, чаю, керосина и т. п.

Теперь аренды и налоговъ платить ему не надо. Мануфактуры на рынкѣ нѣтъ. Желѣзо, какъ мы уже отмѣчали, онъ замѣнилъ въ своемъ хозяйствѣ деревомъ, керосинъ—жиромъ, чай—линовымъ цвѣтомъ. Крупы ему приходится замѣнять своимъ же зерномъ...

При такихъ условіяхъ продажа хлѣба становится для нашего крестьянина актомъ хозяйственно безсмысленнымъ.

Но это не значитъ, что крестьянинъ броситъ пахать землю. Нѣтъ! Всю весну и все лѣто онъ будетъ въ потѣ лица трудиться надъ своей нивой. Если представится возможность, онъ, быть можетъ, даже расширитъ площадь посѣва.

И слѣдя за его трудами вы не сразу замѣтитѣ, что общественный смыслъ ихъ въ корнѣ перемѣнился. А между тѣмъ—его трудъ, уже вышель изъ сферы народнаго хозяйства.

И смыслъ этого измѣненія выяснится для общества осенью, когда урожай будетъ собранъ съ полей, а хлѣба на рынкѣ все же не будетъ и въ странѣ, не смотря на избытокъ хлѣба, все же будетъ царить голодь.

Нѣкоторые признаки говорятъ за то, что въ ближайшіе мѣсяцы намъ придется въ крайне острой формѣ столкнуться съ этимъ явленіемъ.

Столкнувшись съ нияъ, горожане будутъ жестоко укорять деревню:

— Мужички попрятали хлѣбъ!

— Мужички спекулируютъ!

Въ отвѣтъ на это изъ деревни бу-

дутъ нестись привычныя рѣчи о мануфактурѣ и желѣзѣ.

Но насъ интересуетъ не этотъ старый споръ между городомъ и деревней, а научный смыслъ даннаго явленія.

Здѣсь мы наблюдаемъ выключеніе изъ сферы народнаго хозяйства огромной области приложенья труда.

Итакъ, по мѣрѣ того, какъ опредѣленные области труда, сохраняя прежнія свои техническія формы, вмѣстѣ съ тѣмъ изолируются отъ рынка, утрачиваютъ свой общественный характеръ, и замыкаются въ тѣсныхъ рамкахъ хозяйства индивидуальнаго, по мѣрѣ этого соответствующимъ образомъ сокращается сфера народнаго хозяйства.

И уже теперь кругъ нашей народно-хозяйственной жизни значительно уже, чѣмъ это можетъ казаться.

Ибо народно-хозяйственные процессы пріостановились не только тамъ, гдѣ замолкъ стукъ молотовъ и перестали дышать фабричныя трубы, но и тамъ, гдѣ производитель, отказавшись отъ благъ раздѣленія труда и обмена, принялся работать лишь на себя.

Исключите изъ производительныхъ процессовъ, которые еще протекаютъ въ странѣ, тѣ процессы, которые утратили свой общественный характеръ (въ частности, почти все крестьянское хлѣбо-добывающее хозяйство), — и взгляните на то, что останется.

Оставшееся будетъ оцѣниваться цифрами до того ничтожными, что самъ собой явится вопросъ: можетъ ли такое опустошеніе явиться результатомъ функціональнаго разстройства народнаго хозяй-

ства? Не правильнѣ ли искать причины этого опустошенія въ условіяхъ, вызвавшихъ парализъ двигательныхъ нервовъ всего народно хозяйственнаго аппарата въ цѣломъ?...

Бросимъ теперь взглядъ на тѣ процессы, которые остались еще въ сферѣ нашего народнаго хозяйства.

III. Призрачный товарооборотъ.

Я долженъ оговориться: исчерпывающій анализъ явленій народнаго хозяйства можетъ быть данъ только въ цифрахъ. Всѣ соображенія, не переведенныя на языкъ статистики, неизбѣжно носятъ характеръ болѣе или менѣ субъективный, предположительный.

Но никакого подобія статистическаго аппарата для учета народно-хозяйственной жизни у насъ въ настоящее время нѣтъ, и врядъ ли можно надѣяться на созданіе такого аппарата въ ближайшемъ будущемъ.

Поэтому, сознавая вполне недостатокъ метода, которымъ мнѣ приходится пользоваться, я все же попытаюсь характеризовать круговоротъ нашей народно-хозяйственной жизни.

Первая черта, которая бросается въ глаза въ этой области, это относительное сохраненіе торговаго аппарата, при почти полной дезорганизациі аппарата промышленнаго.

Число торгово-посредническихъ предпріятій не только не сократилось, но даже возрасло.

Народилось множество мелкихъ торговыхъ предпріятій. И ничто не указываетъ на конкуренцію между ними. Всѣ

они даютъ хорошій доходъ, при необычайно быстромъ оборотѣ капитала.

Наряду съ этимъ — прекращеніе подвоза на дальнія разстоянія; затрудненія въ подвозѣ продуктовъ изъ ближайшихъ пунктовъ; катастрофическое паденіе производительности промышленныхъ предпріятій; почти совершенное прекращеніе кредитныхъ операцій всѣхъ видовъ.

Какъ и во многихъ другихъ частяхъ развалившейся Россіи, рынокъ Грузинской Республики представляетъ собой узкій, почти герметически замкнутый резервуаръ.

Поступленіе на этотъ рынокъ товаровъ извнѣ ничтожно (если не считать скуднаго ежедневнаго пропитанія, подвозимаго въ города изъ деревень). Между тѣмъ, въ предѣлахъ рынка идетъ бойкая торговля. Вглядимся внимательнѣе въ эту торговлю и мы замѣтимъ, что на нашемъ рынкѣ обращается ограниченное количество товаровъ, доставленныхъ сюда давнымъ давно изъ районовъ, которые теперь при измѣнившихся условіяхъ, отрѣзаны отъ насъ непроходимой стѣной. Эти товары переходятъ изъ рукъ въ руки, и въ этомъ выражается главный торговый оборотъ страны.

Но откуда, въ такомъ случаѣ, беретъ торговая прибыль, безъ которой подобный оборотъ не былъ возможенъ?

Происхожденіе этой прибыли не составляетъ тайны.

На замкнутомъ рынкѣ всѣ подлежащія отчужденію товары обмѣниваются, какъ извѣстно, на всѣ находящіяся въ обращеніи деньги.

Согласно этого закона, сокращеніе притока товаровъ и увеличеніе количест-

ва обращающихся на рынокъ денегъ, неизбежно ведетъ къ повышенію цѣнъ на товары.

Легко представить себѣ, какъ долженъ дѣйствовать этотъ общій законъ въ той обстановкѣ, какою представляетъ собой нашъ рынокъ.

Количество товаровъ на нашемъ рынкѣ съ каждымъ днемъ убываетъ, т. к. часть ихъ выходитъ изъ обращенія, поступая къ непосредственнымъ потребителямъ, а подвоза новыхъ товаровъ нѣтъ.

Въ то же время количество денегъ на рынкѣ непрерывно растетъ. И стремительность этого роста увеличивается благодаря тому, что выпускаемая правительствомъ деньги (боны) не способны задерживаться и скопляться въ каналовъ денежнаго обращенія въ видѣ „скровищъ“, ибо въ нихъ никто не вѣритъ, каждый старается сбыть ихъ съ рукъ, замѣнить ихъ чѣмъ-либо болѣе реальнымъ.

Итакъ, сокращающееся съ каждымъ днемъ количество товаровъ противостаетъ на нашемъ рынкѣ возрастающему съ каждымъ часомъ количеству денегъ. Вслѣдствіе этого всѣ товарныя цѣны растутъ съ постоянно прогрессирующей быстротой.

Наивно объяснять спекуляціей и злоупотребленіями торговцевъ это явленіе, съ неизбежностью вытекающее изъ всей обстановки нашего рынка.

Цѣны растутъ и будутъ расти непрерывно, пока будетъ оставаться обреченная обстановка. Значитъ, достаточно вамъ превратить деньги въ товаръ, — и вашъ капиталъ приобретаетъ способность самовозрастанія.

Изъ операціи:

$D - T$.

естественно вытекаетъ слѣдующая операція

$T - D + D^1$,

при чемъ D^1 представляетъ собой торговую прибыль.

Но напрасно будете вы искать въ нашемъ хозяйственномъ оборотѣ реальный трудовой процессъ, создавшій прибавочную цѣнность, соответствующую торговой прибыли D^1 . Такого процесса не было. Ибо реальная цѣнность денежной суммы $D + D^1$ въ моментъ продажи товара не больше, чѣмъ была реальная цѣнность D въ моментъ начала всей операціи...

Я остановился на характеристикѣ этихъ операцій нашей внутренней торговли, потому что именно онѣ составляютъ въ настоящее время главную, господствующую форму нашего торговаго оборота.

Но такая торговля — это движеніе машины на холостомъ ходу. Колеса вертятся, дымъ валитъ изъ трубы, — но рабочий механизмъ бездѣйствуетъ.

Въ общемъ оборотѣ капиталистическаго хозяйства торговля имѣетъ опредѣленную функцію, разрѣшаетъ опредѣленныя задачи (перемѣщеніе товаровъ, распределеніе ихъ по странѣ и передача ихъ потребителямъ).

И ничего общаго не имѣетъ съ этими задачами то полосканіе товарныхъ остатковъ въ неизсякаемой рѣкѣ бумажныхъ боновъ, къ которому сводится большая часть оборотовъ нашего рынка.

Мы видѣли уже, что многіе процессы реальной хозяйственной дѣятельности вышли за послѣднее время изъ сферы на-

ЭКОНОМИСТЪ
ГРУЗИИ

роднаго хозяйства. Теперь мы убѣдились, что весьма значительные обороты, протекающіе до сихъ поръ въ предѣлахъ народнаго хозяйства, выродились, получили фиктивный характеръ.

Исключите изъ торговаго оборота всѣ операціи по перепродажѣ товарныхъ остатковъ, интендантскаго имущества, красно-крестовскихъ запасовъ, наслѣдства земскаго и городского союзовъ, и окажется, что торговли у насъ почти что нѣтъ, какъ нѣтъ промышленности, какъ нѣтъ кредита.

Говорить о томъ, что наша торговля и промышленность находятся въ состояніи „разстройства“ значитъ идеализировать положеніе.

Наше народное хозяйство находится въ состояніи паралича.

Попытаемся найти причину этого явленія.

IV Причины бѣдствій.

Обыкновенно причины гибельнаго состоянія нашего народнаго хозяйства ищутъ въ тѣхъ катастрофическихъ условіяхъ при которыхъ, образовалась Грузинская Республика:

Грузія, моль получавшая почти всѣ товары извнѣ, не можетъ сразу приспособиться къ новымъ условіямъ хозяйства.

Въ этомъ есть, конечно, доля правды.

Разрывъ сношеній съ Восточнымъ Закавказьемъ, съ Сѣвернымъ Кавказомъ и съ Россіей, созданіе своего рода хозяйственной блокады вокругъ двухъ губерній, плодороднѣйшіе уѣзды которыхъ подверглись, къ тому же вражескому нашествію

и разгрому—все это условія катастрофическія, и ихъ достаточно чтобы вызвать глубочайшее разстройство мѣстнаго хозяйства. Но... именно разстройство, а не параличъ.

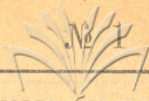
На нашихъ глазахъ осуществлялась экономическая блокада Германіи. На нашихъ глазахъ Франція лишилась своихъ сѣверныхъ департаментовъ, питавшихъ всю ея промышленность углемъ и желѣзомъ. Въ томъ и другомъ случаѣ были налицо условія для глубочайшаго хозяйственнаго кризиса. И мы видѣли, какую энергію пробудила въ народахъ обѣихъ странъ выростая передъ ними опасность.

Германія показала міру чудеса технической изобрѣтательности, бережливости, предусмотрительности и успѣшно борется съ блокадой. Въ запасѣ своихъ естественныхъ богатствъ она нашла, чѣмъ замѣнить предметы, которые въ прежнее время она получала изъ—за границы.

Такое же чудо совершила Франція, когда лишившись своихъ Сѣверныхъ департаментовъ, она въ нѣсколько мѣсяцевъ создала новые центры металлургической промышленности далеко на югѣ.

Чѣмъ больше опасность, тѣмъ съ большей энергіей сопротивляется ей народно-хозяйственный организмъ, —если въ немъ есть воля къ жизни, если онъ не пораженъ тяжелой болѣзью изнутри.

Намъ скажутъ: Грузія—не Германія и не Франція; нельзя отъ крошечнаго, не окрѣпшаго, не привыкшаго къ самостоятельной жизни и отсталаго въ хозяйственномъ отношеніи государства ожидать проявленія тѣхъ творческихъ силъ, которыя въ часъ смертельной опасности про-

будились въ великихъ державахъ Западной Европы.

Согласенъ.

Но отсюда должно было бы вытекать лишь различіе въ темпѣ, въ быстротѣ приспособленія народно-хозяйственной жизни къ новымъ, тяжелымъ условіямъ.

Пусть Грузіи потребуются годы на то, что Франція или Германія сдѣлала въ нѣсколько мѣсяцевъ.

Но гдѣ первые признаки того, что народно-хозяйственный организмъ Грузіи начинаетъ приспосабливаться къ новымъ условіямъ?

Повысилась ли производительность жизненно необходимыхъ для Грузіи предприятий?

Пробудился ли духъ предприимчивости, инициативы, изобрѣтательности?

Создаются ли новыя отрасли промышленности, обеспечивающія Грузіи независимость отъ вѣшняго ввоза?

Поставить эти вопросы значитъ отвѣтить на нихъ. Ибо отвѣтъ на нихъ возможенъ лишь отрицательный. *)

И пусть не ссылаются въ объясненіе этого явленія на то, что слишкомъ мало времени протекло съ 26 мая, когда Грузія объявила свою независимость. Ибо политическая независимость тутъ не причемъ.

То, что происходитъ въ области народнаго хозяйства въ Грузіи, наблюдается также повсюду въ Россіи. И еслибы Грузія, слѣдуя указаніямъ мѣстныхъ кадетовъ признала власть большевиковъ или слѣдуя указаніямъ большевиковъ, попала бы подъ власть турецкихъ пашей,—хозяйственное положеніе ея отъ этого не измѣ-

нилось бы къ лучшему; не исчезла бы эта хозяйственная блокада, въ которой находится Грузія, не исчезъ бы и параличъ, сковывающій ея хозяйственные силы.

Я знаю, что правительствомъ поднятъ вопросъ объ улучшеніи добычи угля на грузинской территоріи, о разработкѣ мѣстныхъ нефтеносныхъ участковъ, объ использованіи мѣстныхъ богатствъ, о развитіи товарообмѣна, переработкѣ запасовъ кожи, о созданіи сахарныхъ заводовъ и пр., и пр., и пр., Но все это пока не идетъ дальше разговоровъ.—даже тогда, когда авторамъ заманчивыхъ проектовъ удается получить крупные авансовые кредиты. Дальше этого начинанія правительствя и не могутъ идти, ибо экономическія силы края скованы. Хозяйственная энергія народа парализована. Производительный трудъ уходитъ изъ сферы народнаго хозяйства.

Народно-хозяйственный оборотъ заполняется операціями фиктивными, паразитическими...

И тщетно будемъ мы искать объясненія всѣхъ этихъ явленій во вѣшнихъ условіяхъ существованія Грузіи.

Рѣшающее значеніе имѣть здѣсь причина внутренняго характера. Я имѣю въ виду исчезновеніе стимула хозяйственной дѣятельности на всѣхъ ступеняхъ соціальной мѣстницы, во всѣхъ областяхъ хозяйства.

Въ этомъ,—а не во вѣшнихъ условіяхъ,—причина паралича нашей народно-хозяйственной жизни.

*) Духъ предприимчивости пробуждается, и создаются новыя отрасли. Вед.

Въ самомъ дѣлѣ: достаточно всмотрѣться внимательно въ положеніе нашей промышленности и торговли, — и ясно станетъ, что, независимо отъ тяжелыхъ внѣшнихъ условій, наша народно-хозяйственная жизнь не можетъ ни развиваться, ни протекать нормально, т. к. рабочему, при сложившихся условіяхъ, нѣтъ разсчета работать, фабриканту нѣтъ разсчета расширять дѣло, директору завода не къ чему улучшать технику производства, купцу не къ чему производить закупки на дальнихъ рынкахъ, крестьянину не къ чему вести хлѣбъ въ городъ, и т. д., и т. д..

Къ выясненію этого явленія (исчезновенія стимуловъ хозяйственной дѣятельности) мы и перейдемъ теперь.

(Окончаніе слѣдуетъ.)

Вл Войтинскій.

Первый шагъ.

Законопроектъ министерства финансовъ о повышеніи табачнаго дохода, переработанный финансово-бюджетной комиссіей былъ принятъ 20 августа Национальнымъ Совѣтомъ безъ измѣненій.

По новому закону доходъ съ табака исчисленъ въ 46 милл. руб.. Достаточно припомнить, что до войны (въ 1914 году) поступленіе табачнаго акциза на территории Грузіи выражалось скромной цифрой въ 2, 4 милл. руб. и что нефтяной доходъ, самый крупный для Закавказья въ то время, давалъ всего только 40 милл. руб.. И это особенно важно теперь, когда нефть, какъ

объектъ обложенія, на долгое время введена для Грузинской Республики

Возможно ли дальнѣйшее развитіе табачнаго дохода и въ какомъ именно направленіи?

На этотъ вопросъ нужно отвѣтить утвердительно.

Если Голландія, не имѣющая на своей территории ни одного куста *theobroma cacao*, могла сдѣлаться шеколадной фабрикой для всей Европы, то почему же Грузія, на территории которой ежегодно собирается болѣе 600 тысячъ пудовъ листового табака, изъ котораго добрыхъ двѣ трети по качеству не уступаютъ лучшимъ турецкимъ сортамъ, не можетъ сдѣлаться табачной фабрикой хотя бы для Закавказья и южной Россіи.

Въ Тифлисъ, столицѣ Грузіи, только 6 табачныхъ фабрикъ, тогда какъ въ Гаванѣ (Cristoval de la Havana — на остр. Кубъ, главный городъ Вестъ-Индіи), ихъ болѣе ста, хотя Гавана по численности населенія немногимъ превосходитъ Тифлисъ. Изъ 623 тысячъ пудовъ табака, составляющихъ средній сборъ за послѣдніе три года, на мѣстныхъ фабрикахъ перерабатывалось всего лишь 76 тысячъ пудовъ, т. е. 12% или одна восьмая часть. Остальные 547 тысячъ пудовъ табака вывозились за предѣлы Грузіи въ сыромъ видѣ, не давая никакого заработка мѣстному фабричному рабочему.

Согласно только что утвержденному закону, каждый пудъ табака, переработаннаго на мѣстныхъ фабрикахъ, привлечетъ въ государственное казначейство 368 руб. и, кромѣ того, дастъ заработокъ фабричному рабочему, при нынѣшней расцѣнкѣ его труда, не менѣе 240 руб.. И если бы въ

предѣлахъ Грузіи можно было бы переработать въ издѣлія весь сырой табакъ, то казенный доходъ возросъ бы до 220 милл. руб., а общая сумма, уплачиваемая табачными фабрикантами рабочимъ, поднялась бы до 144 милл. руб.

Таковы предѣльные цифры дохода отъ табака, которыя опредѣляются нынѣшнимъ состояніемъ табачной промышленности, расцѣнкой фабричнаго труда и размѣромъ акцизно-бандерольныхъ ставокъ.

Цифры эти намѣчаютъ тотъ крайній предѣлъ, до котораго теоретически мыслимо использование табачной промышленности въ интересахъ фиска и мѣстнаго рабочаго населенія.

На практикѣ дойти до этого крайняго предѣла, конечно, нельзя; но крайней мѣрѣ ни одной странѣ, гдѣ табаководство существуетъ въ крупномъ масштабѣ, до сихъ поръ этого сдѣлать не удалось, но стремиться къ этому предѣлу всякими путями необходимо.

Въ настоящее время, при фабричной переработкѣ 76 тыс. пуд. листового табака и вывозѣ остальнаго его количества за предѣлы Грузіи въ сыромъ видѣ, табачный доходъ исчисленъ въ 46 милл. руб., а съ увеличеніемъ переработки табака на мѣстѣ покажетъ размѣры увеличенія дохода.

Для дальнѣйшаго роста табачнаго дохода необходимо сократить, по возможности, вывозъ табака въ сыромъ видѣ и подражать въ этомъ отношеніи болѣе культурнымъ странамъ (Германіи, Англій), которыя ввозятъ къ себѣ сырье, а вывозятъ готовые издѣлія. Одновременно съ этимъ нужно развивать переработку табака на

мѣстныхъ фабрикахъ, облегчая полученіе изъ заграничныхъ машинокъ, станковъ, а главнымъ образомъ бумаги; папиросной, мундштучной и этикетной. Запасы этихъ матеріаловъ на тифлискихъ фабрикахъ не велики; и безъ подвоза черезъ годъ можетъ наступить серьезный кризисъ.

Необходимо освѣтить еще одну сторону вопроса, а именно, не слишкомъ ли повинченъ въ данномъ случаѣ налоговой прессѣ, и выдержитъ ли населеніе ту часть налога, которая падаетъ на внутреннее потребленіе.

По новому закону ожидаемое поступленіе слагается изъ слѣдующихъ частей:

1. Годовое поступленіе табачнаго акциза при существующихъ ставкахъ и при нынѣшнемъ размѣрѣ фабрикаціи табачныхъ издѣлій составляетъ 14.000.000 руб.

2. Акцизъ отъ обложенія листового табака, запасы котораго на территоріи Грузіи болѣе 500.000 пуд., по 20 р. съ пуда, дастъ 10.000.000 руб.

3. Приращеніе бандерольнаго сбора:

а) отъ удвоенія бандерольныхъ ставокъ — 14.000.000 руб.

б) отъ установленія бандеролей и предѣльныхъ продажныхъ цѣнъ на табачныя издѣлія высшихъ сортовъ А — 2.000.000 р.

4. Отъ развитія мѣстнаго производства табачныхъ издѣлій и вывоза ихъ въ республики Араратскую, Азербейджанскую и въ Терскую область 6.000.000 руб.

Итого 46.000.000 руб.

На внутреннее потребленіе въ общемъ упадетъ сумма въ 30.000.000 руб., что даетъ приблизительный душевой налогъ въ 10 руб. на человѣка, при душевомъ потре-

бленіи табака въ 93 золотника, т. е. около одного фунта.

По свѣдѣніямъ за 1914 годъ, до войны въ Россіи душевое потребленіе табака было нѣсколько выше, а именно 116 золотн., доходъ же составлялъ всего 50 коп. на душу. Въ Германіи, гдѣ также дѣйствуетъ акцизная система, душевое потребленіе табака равнялось 375 зол., доходъ же казны на душу составлялъ 1 руб. 9 к.

Въ странахъ, гдѣ введена монополія, табачный доходъ былъ значительно выше.

Въ Италіи, при душевомъ потребленіи въ 115 зол., (почти такое же какъ и въ Россіи) табачный доходъ составлялъ на душу 2 руб. 50 коп., а въ Австріи, гдѣ также государственная монополія, потребленіе равнялось 314 золот., а доходъ составлялъ 3 руб. на душу.

Изъ сопоставленія этихъ данныхъ, видно, что табачное обложеніе, вводимое новымъ закономъ въ Грузіи, превышаетъ австрійское до военное только въ три раза. Если принять во вниманіе паденіе курса рубля и покупательной способности денегъ, то такое обложеніе далеко нельзя считать чрезмернымъ.

Въ заключеніе отмѣтимъ, что по новому закону фабриканты обязаны выпускать табакъ и папиросы 3-го сорта въ количествѣ не менѣе 10% отъ общей выработки табачныхъ издѣлій. Это чрезвычайно важно для малоимущихъ потребителей, которые не находили въ продажѣ дешевыхъ сортовъ, такъ какъ табачныя фабрики ихъ вовсе не выпускали въ послѣднее время.

Елисей Козловскій.

Финансы, государство и частная инициатива.

Экономическое производство страны, ея хозяйственная структура опредѣляютъ всецѣло ея социальное и политическое положеніе и соотношеніе борющихся въ этой странѣ общественныхъ группъ и классовъ.

Будучи страной по преимуществу Земледѣльческой съ мало—развитой промышленностью, Грузія, естественно не могла выдвинуть изъ себя классъ радикальной буржуазіи, долженствующей въ революціонный періодъ ликвидировать остатки феодальныхъ отношеній, создать новыя свободныя формы экономической и политической жизни, этимъ опредѣляется и тактика правительственной—соціалистической власти.

Въ извѣстный моментъ историческихъ событій соціалистическая партія, не только должна принять участіе въ государственномъ строительствѣ въ цѣляхъ развитія самостоятельности рабочаго класса, но и стать во главѣ его, дабы обезпечить максимумъ условій для развитія производительныхъ и интеллектуальныхъ силъ страны и созданія крѣпкаго государственнаго организма, какъ въ интересахъ рабочаго класса, такъ и всего народа.

Исходя изъ этихъ соображеній, правительство, стоящее въ настоящій моментъ у власти должно опредѣленно выяснить свое отношеніе къ тремъ главнымъ элементамъ хозяйственной жизни: финансамъ, государству и частной инициативѣ. Успѣшное развитіе производительныхъ силъ страны создадутъ благоприятныя условія для возник-

საქართველოს
ეკონომისტი

1918 წლის
1-12 ნომერი

новенія крупной промышленности, увеличить интенсивность сельскаго хозяйства, улучшить финансы, расширить рынки для сбыта товаровъ. Въ процессѣ усиленнаго темпа промышленной, торговой жизни возникнетъ классъ крупной буржуазіи и подведется прочной фундаментъ для существованія рабочаго класса. Только въ этомъ случаѣ возможенъ также и прогрессъ политической жизни страны.

Въ вышеуказанномъ направленіи должна вестись работа органа въ власти. Всякія мѣропріятія, задерживающія ростъ производительныхъ силъ государства, нанесутъ не поправимый ущербъ финансамъ-этому жизненному нерву хозяйственнаго организма. Есть ли объективныя основанія предположить, что вновь созданное государство не справится съ тѣми затрудненіями, которыя встрѣчаются въ настоящій моментъ по пути созданія устойчивой финансовой системы? Можетъ ли страна самостоятельно существовать при условіяхъ мало-развитой промышленности и сельскаго хозяйства?

Есть ли данныя для утвержденія, что Грузія таитъ въ себѣ такія возможности, при которыхъ финансовой кризисъ, о которомъ въ послѣднее время такъ много говорятъ, минетъ и въ ближайшемъ будущемъ настанетъ моментъ относительнаго благополучія?

Въ нѣкоторыхъ органахъ печати эти вопросы трактовались съ различныхъ точекъ зрѣнія, но выводы, дѣлаемые авторами этихъ изслѣдованій, мнѣ кажутся достаточно убѣдительными. При разрѣшеніи такой сложной проблемы нельзя оперировать дедуктивнымъ методомъ, не учитывая всѣхъ приводящихся условій прошлаго и

настоящаго и, переходя отъ общаго къ частному, строить свои предположенія на будущее. Правы тѣ, которые указываютъ на то, что Закавказье, въ частности Грузія, своимъ собственнымъ бюджетомъ не могло просуществовать.

Да это и естественно.

Россійское Правительство въ Закавказьѣ въ своей политикѣ руководствовалось не только мѣстными пользами и нуждами, оно преслѣдовало и обще-государственные интересы: большія суммы расходовались на постройку желѣзныхъ и шоссейныхъ дорогъ стратегическаго характера и мало сдѣлано для улучшенія и развитія мѣстныхъ путей сообщеній, что въ конечномъ счетѣ должно было поднять экономическое благосостояніе края и тѣмъ увеличило бы его ресурсы,

Совершенно непроизводительно тратились средства на русификацію края, сыскъ и другія полицейскія мѣропріятія и прочее.

При такихъ условіяхъ Закавказье, въ частности Грузія, своими средствами не въ состояніи было удовлетворить всѣ мѣстныя и общегосударственныя потребности.

Съ другой стороны недостаточно обоснованы предположенія тѣхъ, которые, исходя изъ данныхъ общероссійскаго бюджета за 1917 г., пытаются доказать возможность сбалансировать роспись доходовъ и расходовъ безъ дефицита въ предѣлахъ Грузіи въ ближайшіе годы.

Трудно съ точностью установить, какіе расходы обще-краевые должны быть исключены изъ расходной смѣты губерній, входящихъ въ составъ Грузіи, и отнесены

за счетъ смѣтъ другихъ губерній. Въ этомъ отношеніи не имѣть особеннаго значенія, кто былъ распорядителемъ кредита.

Весь механизмъ государственнаго и мѣстнаго управленія, въ моментъ послѣдней реорганизации, настолько несовершенный, что при нормальныхъ экономическихъ, хозяйственныхъ условіяхъ, онъ обойдется странѣ слишкомъ дорого и нарушитъ равновѣсіе бюджета.

Если же въ будущемъ структура всѣхъ государственныхъ и мѣстныхъ учреждений будетъ приноровлена къ финансовымъ ресурсамъ страны, то можно смѣло утверждать, что Грузія расходы покроетъ своими доходами.

При настоящемъ же положеніи денежнаго рынка, неимовернаго роста цѣнъ на рабочіе руки, эксплуатаціонные расходы, смѣтные данныя за 1917 г. доказательнаго значенія не имѣютъ.

Для иллюстраціи современнаго положенія вещей, я позволю себѣ привести справку изъ смѣтъ расходовъ въ 1918 г.

По почтово-телеграфному вѣдомству предположено поступленій въ суммѣ 3.201.880 р. Расходная смѣта выразится приблизительно въ суммѣ около 19.000.000 р.

Содержаніе центральныхъ органовъ управленія Грузинской церкви, кафедральныхъ причтовъ и духовно-учебныхъ заведеній исчисляются въ суммѣ 6.330.802 р. — болѣе, чѣмъ въ 1917 г. на 5.204.457 р. содержаніе центральныхъ управленій (въ томъ числѣ законодательныхъ учреждений) обойдется около 2 миллионѣвъ руб.

Расходъ на уѣздную милицію достигаетъ въ годъ крупной цифры въ 8.706.740

р.; на сельскую милицію и администрацію — 9.048.000 руб.; губернскую и уѣздную администрацію 380.200 р. (исключая расходы на содержаніе канцелярій); на летучіе отряды—въ годъ 9.048.000; особый отрядъ при М. В. Д. въ годъ 1.500.000 р. Всего 56.013.742 р.

По этимъ стрывочнымъ и случайнымъ даннымъ и, если принять во вниманіе всѣ расходы по военному вѣдомству, финансовъ, земледѣлія, путей сообщенія, народнаго просвѣщенія и прочихъ, можно съ увѣренностью сказать, что нашъ расходный бюджетъ выразится въ суммѣ свыше 300 миллион. руб.

Не въ лучшемъ положеніи финансы городовъ. Ихъ бюджеты растутъ неимовернымъ темпомъ. Бюджетъ г. Тифлиса достигъ въ 1918 г. 27. 767. 514 р. Задолженность города на 15 іюля 1918 г.—11. 807. 018 р. 72 к. Смѣта г. Кутаиса еще не утверждена. Есть основаніе думать, что выразится въ суммѣ 1,500,000 руб.; задолженность его къ 1 мая 1918 г. 1.953.251 р. 68 к.

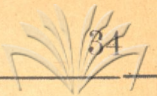
Многіе города обращаются къ правительству за дотациями въ видѣ пособій, безвозвратныхъ ссудъ и прочее.

Въ такомъ же положеніи находится и земская смѣта.

Земскія дороги износились. Врачебная помощь населенію крайне недостаточна, школьная смѣта не только не расширяется, но сокращается.

Удовлетвореніе насущныхъ потребностей Земскаго хозяйства откладывается изъ года въ годъ за отсутствіемъ средствъ, а жизнь выдвигаетъ все новыя и новыя заданія.

Земскіе же сборы въ Грузіи по смѣтѣ 1915—1917 г. исчисляются въ суммѣ 1.949,

244 р.—на душу населенія около 50 к.

По проэкту смѣты на 1918 г. расходъ на обыкновенный ремонтъ шоссеиныхъ дорогъ исчисляется въ суммѣ 775.671 р. 36 к. въ мѣсто 223-322 р. въ 1917 г.

Содержаніе Михайловской больницы обходилось въ 1917 г. около 250000 р., а въ 1918 свыше 1.600.000 р.

Приблизительно въ той же пропорціи увеличились расходы по другимъ параграфамъ и статьямъ земской смѣты.

Каковы же поступления окладныхъ сборовъ? Приведу данныя по Тифлисской губ. за 1914, 1917 и 1918 г. (1 января по 1-е мая/апрѣля) 1914 г. основ. промысловаго налога.

1914	окладъ	Поступило	% пост.
	544.093 р.	545.093	100 р.
1917	438.970 р.	438.970 65	100 р.
	по 1-е мая		
1918	246.687 р. 48 к.	246.687 48	100 р.

Дополнительный промысловый налогъ:

а) предприятий, обязанныхъ публичной отчетностью

	окладъ	Поступило	% пост.
1914 г.	279662—63 к.	279662. 63	100 р.
1917 г.	787335—27 к.	787335. 27	100 р.
1918 по 1-е апрѣля	26.178—08 к.	26178. 08	100 р.

б) съ необязанныхъ публичной отчетностью

1914 г.	окладъ	поступило*)	% поступ.
	255.139-20.	279076-68.	109.04%
1917 г.	1.058.039.	468966-30.	43,09.%
1918 г.	не выясненъ	325320—08	—

Временной налогъ на приростъ прибыли:

а) съ предприятий, обязанныхъ публичной отчетностью.

1917 г.**)	окладъ	поступило	% поступ
	494.463-43	494463-43	100

1918 г. по 1 апр. невыясненъ 611.901—23
б) предприятий, необязанныхъ публичной отчетностью

1917 г.	окладъ	поступило	% пост.
	1.414.136	502.485 69	35,5

1918 по 1 апр. невыясненъ 182. 001—94
налогъ на недвижимыя имущества.

1917	окладъ	поступило	% поступ.
	893.469-49	688.923-30	77,1

1914 494237 445880-72 90,4

1918 865.863-46 102.378-82 11,8%

Подходный налогъ ***)

1917 г.	окладъ	поступ.	%
	4.733.015-73.	2.381.047-65	50,3
1918 г.	793.690-11.	582.265-17	73,9%

Поземельный налогъ

1914 г.	окладъ	поступило	%
	501.695-97	397.022-30	79,3
1917 г.	872.188-64	210.931-15	24,17.
1918 г.	624.106-71	8161-30	1,3%

*) въ счетъ этой суммѣ вышли часть недвижимокъ за прошлое время

**) въ 1914 г. налогъ этотъ не взымался.

***) Введенъ только въ 1917 г.

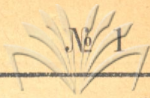
ЗЕМСКІЕ НАЛОГИ.

	окладъ	Поступило	% пост
1914 г.	550950—80	494270--82	89,7
1917 г.	1018803—12	545556--39	53,5
1918 г.	512465—75	58167--31	11,3

Всего окладныхъ сборовъ поступило въ 1914 г. 2.441.006—15, что составитъ 92,97% р. оклада;

Въ 1917—6.546.966 р. 93 к.—55,6% оклада.

Въ 1918 г. по 1 мая-1.598.840 р. 36 к.—26,19% оклада. Исчисленіе процента поступленийъ за 1918 г. имѣетъ условное значеніе, такъ какъ размѣръ нѣкоторыхъ окладовъ невы-

яспенъ. Много взято оклада дополнительнаго промысловаго налога съ предпріятій необязанныхъ публичной отчетностью, временнаго налога на прирость прибыли и военнаго 1917 года.

Недоимки по всеѣмъ окладнымъ сборамъ на 1 января 1918 г. исчисляются въ суммѣ 8.319.816 р. 89 к.

По Кутаисской губерніи по 1 іюля 1918 г. недоимокъ по однимъ Земскимъ окладнымъ сборамъ достигло 1.375.250 р. 35 к., По сукхумскому округу 325,547 р. Изъ приведенныхъ данныхъ можно усмотрѣть, что % поступленій сборовъ въ 1917, 1918 годахъ рѣзко понизился.

Оклады исчислены въ значительно пониженныхъ размѣрахъ, что указываетъ на полное разстройство промышленной и торговой жизни страны.

Если предположить, что все установленныя сборы и налоги поступаютъ въ казну даже при условіи увеличенія ихъ на 500%, то все же не представится возможность создать равновѣсіе бюджета, ибо налоговый прессъ нельзя усиливать до того, что бы угнаться за все увеличивающимися расходами въ связи съ растущей дороговизной и разстройствомъ денежной системы. Финансовое положеніе республики крайне тяжелое. Власть, общественность и все граждане должны осознать всю опасность надвигающагося кризиса.

Нельзя въ такой моментъ еще осложнять и обременять казну скороспѣлыми реформами, во всеѣхъ областяхъ управленія и народнаго хозяйства. Это нужно дѣлать съ постепенностью, осмотрительностью, учитывая все ихъ положительныя и отрицательныя стороны.

Какъ, напримѣръ, такого неопределеннаго положенія страны, я укажу на 1917 г. Они, хатайствующаго о постройкѣ желѣзной дороги черезъ Мамисонскій переваль. Такимъ проэктамъ нѣтъ числа.

Финансовый кризисъ — явленіе временное, порожденное чрезвычайными обстоятельствами. Нужно приложить героическія усилія для его облегченія. Необходимо настолько усовершенствовать аппаратъ власти, чтобы явилась возможность взыскать съ населенія всю причитающуюся сумму налоговъ и сборовъ. Какъ выше было указано слишкомъ дорого обходятся государству административные органы и имъ же надлежитъ принять необходимыя для этого мѣры.

Безграничный выпускъ денежныхъ знаковъ обезцѣниваетъ ихъ, какъ орудія обмена. Нормальное функціонированіе всеѣхъ кредитныхъ учреждений — одно изъ средствъ для выкачиванія изъ населенія знаковъ, а это въ свою очередь сократитъ потребность въ нихъ.

Ограниченіе въ выдачѣ вкладовъ, внесенныхъ до изданія постановленія правительства по сему предмету, вселило недоувѣріе въ населеніе въ отношеніи своднаго распорядженія своими деньгами. Все банковскія операнія должны быть возстановлены.

Далѣе должны быть приняты мѣры къ оживленію кредита во всеѣхъ видахъ и формахъ. Этимъ облегчится борьба со спекуляціей, развѣдающей весь хозяйственный организмъ страны. Подлежитъ оказать дѣйствительную поддержку всеѣмъ солиднымъ фирмамъ для возстановленія ихъ торговыхъ операній.

Министерство иностранныхъ дѣлъ въ

этомъ направленіи должно принять всевозможныя, по условіямъ момента, мѣры.

Для поднятія экономическаго благосостоянія края настоятельной необходимостью является широкое содѣйствіе проявленію частной инициативы въ организациі промышленности, снабженіи населенія предметами потребленія и прочее, помня, что, хотя капиталъ самостоятеленъ и индивидуаленъ, но представляетъ собою общественный продуктъ и можетъ быть приведенъ въ движеніе лишь совмѣстной дѣятельностью многихъ членовъ общества. Поэтому Правительство должно озаботиться созданиемъ благоприятныхъ условій для развитія акціонерныхъ обществъ, могущихъ привезти въ движеніе огромные капиталы, лежащіе втунѣ.

Полезно навсегда отречься отъ боязни капиталистической прибыли, являющейся стимуломъ для развитія производства въ рамкахъ капиталистическаго хозяйства. Только въ странахъ съ широкой промышленной жизнью, устойчивыми финансами, богатымъ государственнымъ и хозяйственнымъ опытомъ, при усовершенствованныхъ органахъ центрального и мѣстнаго управленія возможна націонализациа нѣкоторыхъ предпріятій въ интересахъ общенародныхъ.

Въ Грузіи — странѣ, только начинающейся формироваться, при отсутствіи правильной денежной системы, безъ надлежащаго кадра опытныхъ людей и другихъ необходимыхъ условій, государственная власть не должна, по возможности, брать на себя слишкомъ большія заданія.

Частная инициатива должна найти поддержку и довѣріе со стороны правительства.

Мотивациа предпринимателя къ жизни, есть прекрасный стимуль для развитія производительныхъ силъ страны въ періодъ начинающаго только зародиться промышленнаго капитализма.

Этимъ не исключается возможность и необходимость контроля государственной власти, а равно вмѣшательства и распоряженія ея и демократическихъ самоуправленій въ распредѣленіи предметовъ потребленія. Всѣми вышеизложенными мѣропріятіями не исчерпывается разрѣшеніе этой сложной проблемы.

Предѣлы журнальной статьи не позволяютъ болѣе подробно останавливаться надъ этимъ вопросомъ.

Грузія таитъ въ себѣ большія возможности. Нужно сумѣть рационально использовать ихъ, тогда временныя затрудненія, испытываемыя ею, исчезнутъ и откроется широкій просторъ для экономическаго и политическаго процвѣтанія.

Б. Менделевъ.

Министерскій плахъ развитія промышленности.

Одной изъ главнѣйшихъ задачъ правительства несомнѣнно является забота о созданіи въ Грузіи промышленности. Поэтому докладъ Министерства — Торговли и Промышленности по данному вопросу представляетъ глубокий общественный интересъ, и я его привожу ниже въ сокращенномъ видѣ, сохраняя, однако, всё существенныя

его части. Сдѣланныя мною купюры дѣлають мысли автора яснѣе и ярче.

Докладъ правительству о промышленной политикѣ и необходимыхъ срочныхъ мѣропріятіяхъ въ связи съ этимъ.

Вопросъ промышленной производительности Грузіи въ настоящее время стоитъ весьма остро. Являясь значительнымъ потребителемъ промышленнаго товара, Грузія, почти совсѣмъ, или вовсе его не производитъ, ни откуда его не получаетъ и, такимъ образомъ, живетъ какъ бы за счетъ уничтоженія своихъ собственныхъ жизненныхъ соковъ, самоистощаясь (!) Въбѣстѣ съ тѣмъ, очевидно, что государства, мало производящія, нуждающіяся въ значительномъ ввозѣ извнѣ, въ опасные моменты своего существованія не могутъ являть достаточной устойчивости и, рано или поздно, погибають. Отсюда слѣдуетъ, что интересы Грузіи требуютъ принатія самыхъ экстренныхъ, самыхъ рѣшительныхъ мѣръ къ созданію въ странѣ Фабрично-заводской промышленности, тѣмъ болѣе, что въ предѣлахъ нашего Государства счастливо сочетались всѣ условія, необходимыя для ея расцвѣта въ такой мѣрѣ, какая съ большимъ избыткомъ способна покрыть внутреннее потребленіе страны.

Въ Грузіи же могутъ возникнуть обширныя и разнообразныя отрасли промышленности, которыя будутъ нуждаться лишь въ самыхъ минимальныхъ цуловерстныхъ затратахъ. Подобнаго рода условія съ точки зрѣнія современной техники, наиболѣе

выгодны. Смѣло можемъ высказать, что все будущее нашего маленькаго Государства зависитъ отъ того, въ какой степени мы окажемся способными понять остроту настоящаго момента и отъ нашего умѣнія въ развитіи промышленныхъ производствъ. И вотъ, хотя творческія промышленныя силы таятся всегда въ глубинѣ народной, въ частной инициативѣ, однако, въ наши дни и Государство играетъ тутъ весьма важную роль. Не всѣмъ, можетъ быть, еще извѣстно, сообщаетъ авторъ доклада, что послѣдняя война произвела полный переворотъ, цѣлую революцію въ нѣкоторыхъ кардинальныхъ понятіяхъ промышленной дѣятельности. Самый важный и активный по прежнимъ понятіямъ, факторъ торгово-промышленнаго прогресса — принципъ свободной торговли, свободной конкуренціи, нынѣ уже считается отсталымъ, не удовлетворяющимъ запросамъ современнаго Государственнаго строительства. Въ подтвержденіе этого мнѣнія докладчикъ приводитъ слова анонимаго выдающагося американскаго металлурга который говоритъ: „Современная война неожиданно показала, что не въ конкуренціи вовсе залогъ промышленнаго развитія, а, напротивъ, въ сотрудничествѣ и координаціи силъ“. И вотъ намъ, говорится въ докладѣ Мин. тор. и Пром., передъ которыми пока лежитъ лишь бѣлый листъ, съ особеннымъ вниманіемъ слѣдуетъ отнестись къ вопросамъ нашего промышленнаго строительства и создать въ Грузіи такой Государственный аппаратъ, который, разработавъ подробный планъ будущаго промышленнаго развитія, могъ бы систематически провести его въ жизнь.

Изъ сказаннаго однако не слѣдуетъ, что будущая промышленность должна насаждаться исключительно усиліями Правительства; напротивъ того, главную творческую работу предстоитъ произвести именно силамъ частной инициативы, искусственно культивируемымъ и умѣло направляемымъ Правительственной рукою.

Чтобы доказать магическое значеніе „искусственнаго культивировація“ промышленности „правительственной рукою“ докладчикъ приводитъ примѣры изъ дѣятельности химическаго комитета при Главномъ Артиллерійскомъ Управленіи въ Россіи во время войны. Авторъ напоминаетъ случаи, когда „приказаніемъ химическаго комитета“ и подъ непосредственнымъ наблюденіемъ его представителей строились заводы и въ то же время соблюдались „всѣ частные интересы строителей заводовъ вплоть до гарантированной амортизаціи завода въ 2—2½ года. „Нельзя сомнѣваться, что, подъ такимъ опытнымъ и просвѣщеннымъ руководствомъ при гарантіи „амортизировать заводы въ 2—2½ г.“ предприниматели охотно согласятся строить заводы, если къ тому же будутъ изъ казны выдаваться имъ авансы, какъ это дѣлалось въ Россіи объ авансахъ на постройку и эксплуатацію. Въ докладѣ почему-то не говорится въ указанное докладчикомъ время. Словомъ, нужны „умѣлое стараніе“ и много денегъ. Въ докладѣ подчеркивается „необходимость“ не только насаждать промышленность

„приказами,“ но еще „принимать всѣ продукты фабрично-заводскаго производства и самому Министерству распределять ихъ по потребителямъ“.

Заводостроитель, говорится въ докладѣ— безъ содѣйствія Правительства преиспытаетъ непреодолимые затрудненія по части полученія имъ нѣкоторыхъ нужныхъ машинъ и матеріаловъ. Одно лишь Государство и можетъ помочь здѣсь частному лицу снабженіемъ его изъ имѣющихся у него запасовъ, или же путемъ импорта посредствомъ установленія выгоднаго товарообмѣна. Мало того, Министерству необходимо имѣть возможность строить нѣкоторые заводы самому или руководить тѣми, которые будутъ, за неумѣніемъ правильно поставить дѣло, реквизированы у частныхъ лицъ.

Строить заводы самому министерству, можетъ быть въ нѣкоторыхъ случаяхъ слѣдуетъ, но реквизировать заводы у частныхъ лицъ „за неумѣніемъ правильно поставить дѣло“— это вопросъ иного порядка, и надъ нимъ слѣдуетъ призадуматься. Мысль о реквизиціи „за неумѣніемъ правильно поставить дѣло“ заимствована министерствомъ изъ серіи неудачныхъ черновескихъ аграрныхъ опытовъ въ Россіи. Тамъ въ числѣ другихъ правительственныхъ циркуляровъ были такіе, которые продовольственнымъ и земельнымъ комитетамъ давали право реквизировать „экономіи,“ если ихъ владѣльцы не вели хозяйство рационально. Эти циркуляры имѣютъ свою печальную исторію и „реквизиція заводовъ у

частныхъ лицъ" за неумѣніе веденія дѣла, едва вызоветъ у нашихъ предпринимателей желаніе строить заводы и фабрики. И врядъ ли будетъ способствовать процвѣтанію промышленности въ Грузіи.

Затѣмъ перечисляются отдѣлы, созданіе которыхъ при Мин. Торг. и Пром. признается авторомъ доклада желательнымъ. Далѣе въ докладѣ говорится, что: интересы нашего Государства настойчиво требуютъ наискорѣйшаго преобразования Министерства Торговли и Промышленности въ видѣ, годный для проведенія въ жизнь нашей промышленной политики. Практически, чтобы избѣжать излишней траты времени и средствъ, думается намъ, нужно поступить слѣдующимъ образомъ: Комитетъ Снабженія, учрежденіе обреченное при нынѣшнемъ его состояніи на медленную смерть, передать съ его отдѣлами: предпріятій, хозяйственнымъ, бухгалтерскимъ, контрольнымъ съ его складами и имуществомъ фабрично-заводского характера въ вѣдѣніе Министерства Торговли и Промышленности. Такимъ образомъ, мы съ одной стороны привели бы это Министерство въ видѣ значительно болѣе пригодный для его творческой работы, а съ другой—возстановили бы важную роль Комитета Снабженія въ будущемъ—не только охранить и раздать (быть можетъ и не правильно) принятое имъ имущество, и затѣмъ закрыться, а—быть постояннымъ учрежденіемъ, снабжающимъ страну продуктами фабрично-заводского производства, какъ мѣстнаго, такъ и ввезеннаго изъ заграницы.

Нераціональность въ дѣлѣ устройтва Государственнаго снабженія требуетъ обращенія самаго серіознаго вниманія

Правительства и скорѣйшаго благопріятнаго разрѣшенія въ томъ же смыслѣ, а именно:

1) въ кратчайшій срокъ организацію Комитета Снабженія передать въ вѣдѣніе Министерства Торговли и Промышленности.

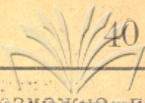
2) Министру Торговли и Промышленности поручить организовать дѣло, согласно принципамъ изложеннымъ въ этомъ докладѣ и

3) разрѣшить ему испрашивать нужные на это кредиты.

При такихъ условіяхъ и добросовѣтномъ, умѣломъ стараніи со стороны Министерства Торговли и Промышленности и благопріятныхъ внѣшнихъ условіяхъ; можно было бы поставить дѣло на должную высоту.

Итакъ промышленность у насъ неминуемо разовьется. Изъ деревушки мы превратимся въ большой городъ. Но, будетъ ли этотъ городъ азіатскаго типа, въ родѣ стараго Тифлиса съ закоулками, клоаками и т. п., или это будетъ городъ, разбитый по современному плану европейскаго или даже американскаго образца и будемъ ли мы хозяевами этого города—все это зависитъ всецѣло отъ курса нашего Правительства, а отчасти отъ того, какъ Собраніе Министровъ отнесется къ положеніямъ выдвинутымъ настоящимъ докладомъ.

Таковъ планъ, таковы принципы и перспективы развитія промышленности въ Грузіи согласно докладу Минист. Торговли и Промышленности. Насколько, эти взгляды основываются на данныхъ экономической науки и изученія реальныхъ условий

переживаемой эпохи, думаю, объ этомъ можно судить безошибочно по заключительнымъ словамъ доклада.

Колхидели.

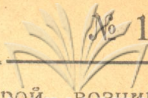
Эмиссіонный банкъ и его роль въ народномъ хозяйствѣ.

Хорошо налаженная денежная система составляетъ весьма существенную часть современнаго народнаго хозяйства и всѣ культурныя государства стремятся обставить эту отрасль наибольшими гарантіями и оберегаютъ ее всѣми доступными средствами отъ рѣзкихъ потрясеній, сознавая, что нарушеніе правильнаго денежнаго обращенія составляетъ серьезное народное бѣдствіе, требующее огромныхъ жертвъ для возстановленія нормальнаго теченія экономической жизни, которое немислимо при разстроенномъ денежномъ обращеніи. Роль регуляторовъ и охранителей денежнаго обращенія играютъ центральные эмиссіонные банки. Какъ извѣстно, главнымъ орудіемъ денежнаго обращенія на мировомъ рынкѣ считается золото, но нѣтъ ни одного государства, которое, въ дополненіе къ золотой монетѣ не выпускало бы бумажныхъ денегъ и банковыхъ билетовъ (банкнотъ).

Но дѣйствительную цѣнность представляетъ собою лишь звонкая монета и главнымъ образомъ золото, бумажныя же деньги и банкноты имѣютъ цѣнность только тогда, когда онѣ безпрепятственно размѣ-

ниваются на золото, а это возможно при условіи повѣснаго соотношенія количества ихъ выпуска съ наличностью золота, принадлежащаго данному государству. Это соотношеніе устанавливается обычно особымъ эмиссіоннымъ закономъ, на основаніи котораго центральными эмиссіонными банками производится выпускъ бумажныхъ денегъ или банкнотовъ. Въ данное время бумажныя деньги имѣются въ Россіи, выпускаемая Государственнымъ банкомъ, и въ Германіи, выпускаемая Государственнымъ Казначействомъ, въ остальныхъ государствахъ, какъ-то въ Франціи, Англіи, Австро-Венгріи и Сѣверо-Американскихъ Штатахъ обращаются банкноты, выпускъ которыхъ предоставленъ въ законодательномъ порядкѣ въ видѣ привилегіи частнымъ центральнымъ эмиссіоннымъ банкамъ.

Разница по существу между бумажными деньгами (государственные кредитные билеты) и банковыми билетами (банкноты) сводится въ слѣдующему: 1) бумажныя деньги выпускаются государствомъ; банковые билеты — нормально частными банковыми учрежденіями; 2) бумажныя деньги неразмѣнны, банковые же билеты по предъявленіи ихъ въ кассу банка, подлежатъ немедленному размѣну на звонкую монету, вслѣдствіе чего курсъ первыхъ, вообще говоря, подверженъ сильнымъ колебаніямъ а курсъ вторыхъ, пока производится размѣнъ, отъ этихъ колебаній свободенъ. 3) бумажныя деньги имѣютъ наравнѣ съ звонкою монетою обязательную платежную силу (легальный курсъ) и въ этомъ смыслѣ представляютъ собою бумажную валюту, между тѣмъ какъ банковыя биле-

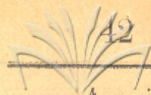
ты по общему правилу (за исключеніемъ Англійскаго и Французскаго банковъ) обязательной платежной силы не имѣютъ и валюты собою не представляютъ: 4) бумажныя деньги выпускаются въ обращеніе путемъ платежей, производимыхъ государствомъ и покрытіемъ служатъ имъ налоги; банковые билеты выпускаются въ обращеніе частью въ формѣ выдачъ по депозитной операціи (вклады и тек. счета) частью въ формѣ ссудъ. Каждый обращающійся банковый билетъ покрытъ сполна или звонкою наличностью, или долговыми требованіями банка (такъ называемое банковое покрытіе) 5) бумажныя деньги выпускаются въ обращеніе въ зависимости отъ потребностей финансовой администраціи; банковые же билеты въ зависимости отъ потребностей торгово-промышленнаго оборота.

Для того чтобы безостановочный размѣнъ банковыхъ билетовъ былъ обезпеченъ, элементы ихъ покрытія—звонкая наличность и количество обращающихся банковыхъ билетовъ, какъ указано выше, должны находится другъ къ другу въ извѣстномъ соотношеніи, опредѣленіе котораго составляетъ ближайшую задачу банковской администраціи. Въ виду того разнообразія конкретныхъ условій, въ которыхъ приходится работать эмиссіоннымъ банкамъ различныхъ государствъ, одной общей, годной для всѣхъ ихъ нормы металлическаго покрытія существовать не можетъ. Къ сожалѣнію, исторія даетъ намъ длинный рядъ примѣровъ, указывающихъ на то, что банковая администрація не всегда въ силахъ справиться съ лежащей на ней отвѣтственной задачею, вслѣдствіи че-

го создалась почва, на которой возникла и получила осуществленіе мысль о необходимости законодательнаго вмѣшательства въ дѣло обозначенія банковымъ билетамъ безостановочнаго размѣна. Кромѣ того, правительства стремились положить предѣлъ чрезмѣрнымъ выпускамъ банковыхъ билетовъ.

Пути, по которымъ шли при этомъ отдѣльныя правительства, были неодинаковы. Благодаря чему образовалось нѣсколько, другъ отъ друга отличныхъ, системъ ограниченія банкнотной операціи. По преобладанію въ этихъ системахъ одного изъ двухъ указанныхъ моментовъ, стремленія обезпечить банковымъ билетамъ безостановочный размѣнъ и стремленія оградить народное хозяйство отъ послѣдствій чрезмѣрныхъ выпусковъ; онѣ распадаются на двѣ большія группы: 1) группу системъ обезпеченія размѣна; 2) группу системъ пресѣченія чрезмѣрныхъ выпусковъ банковыхъ билетовъ. Къ первой относятся германская и сѣверо-американская система, ко второй англійская и французская.

Германская система, или такъ называемая система частичнаго покрытія, состоитъ въ требованіи, чтобы опредѣленная, закономъ установленная часть обращающихся банковыхъ билетовъ была покрыта звонкою наличностью. Въ Германіи установлено третнее покрытіе; при звонкой наличности въ 200 милліоновъ марокъ банковыхъ билетовъ можетъ быть выпущено въ обращеніе на 600 милліоновъ. Въ Австро-Венгріи покрытіе должно составлять $\frac{2}{3}$ выпущенныхъ въ обращеніе банковыхъ билетовъ. Система частичнаго покрытія примѣнялась въ нѣсколько смяг-

ченномъ видѣ въ Нидерландахъ и Бельгіи, гдѣ правительство оставляло за собою право по обстоятельствамъ понижать норму требуемаго металлическаго покрытія.

Въ Германіи и Австро-Венгріи съ системою частичнаго покрытія соединяется система такъ называемаго косвеннаго контингентированія непокрытыхъ звонкою наличностью банковыхъ билетовъ. Сущность этой системы заключается въ установленіи опредѣленнаго контингента для непокрытыхъ звонкою наличностью банковыхъ билетовъ съ тѣмъ, чтобы на выпускаемое сверхъ этого контингента количество непокрытыхъ звонкою наличностью банковыхъ билетовъ оплачивалось особымъ 5% сборомъ въ пользу государства.

Сѣверо-американская система представляетъ собою также систему частичнаго покрытія, какъ и германская, съ тою разницею, что кромѣ звонкой наличности въ размѣрѣ опредѣленной доли всего выпущеннаго въ обращеніе количества банковыхъ билетовъ (25% въ центральныхъ пунктахъ и 15% въ остальныхъ мѣстахъ) требуется залогъ государственныхъ % бумагъ (90% биржевой или поминальный цѣны) для покрытія предполагаемаго выпуска банковыхъ билетовъ.

Общая сумма выпущенныхъ въ обращеніе банковыхъ билетовъ не должна превышать 90%—60% складочнаго капитала эмиссіоннаго банка въ зависимости отъ его размѣра (отъ 500 тысячъ до 3 мил. долларовъ).

Англійская система устанавливаетъ предѣльную сумму, на которую банковые билеты могутъ быть выпускаемы въ обращеніе безъ металлическаго покрытія. (18,5

мил. фунтовъ стерлинговъ для Англійскаго Банка) Сверхъ этой суммы каждый выпускаемый банковый билетъ долженъ быть покрытъ звонкою наличностью сполна.

При введеніи въ Россіи золотой валюты въ 1897 г. была принята англійская система. 600 мил. выпущенныхъ въ обращеніе кредитныхъ билетовъ были обеспечены на половину золотомъ, а всѣ выпуски свыше 600 мил. обеспечивались золотомъ рубль на рубль.

Французская система характеризуется тѣмъ, что закономъ устанавливается максимумъ банкнотнаго обращенія, но въ предѣлахъ этого максимума предоставляется эмиссіонному банку полная свобода дѣйствій.—

Всѣ указанныя системы, какъ показала практика, имѣютъ свои достоинства и недостатки, но подробный разборъ ихъ не входитъ въ задачу настоящей статьи, и врядъ ли можетъ имѣть нынѣ практическое значеніе, когда міровая война во всѣхъ странахъ разстроила и нарушила не только денежное обращеніе, но вообще нормальное теченіе экономической жизни, этого основнаго источника народнаго благополучія. Какъ сложится экономическая жизнь народовъ послѣ войны представить трудно, то несомнѣнно одно, что для возстановленія уничтоженнаго и разрушеннаго войною достоянія народовъ потребуются усиленная производительная работа не одного поколѣнія. Къ виду того, что въ народномъ обращеніи, вмѣсто реальныхъ цѣнностей, послѣ войны окажется огромное количество обезцѣненныхъ денежныхъ знаковъ, можно думать, что банки вооб-

ше, а въ особенности эмиссионные, будутъ играть не послѣднюю роль при введеніи въ порядокъ расшатаннаго механизма денежнаго обращенія. Будетъ ли послѣ войны восстановлено золотое обращеніе, это вопросъ, разрѣшеніе котораго въ положительномъ смыслѣ встрѣтитъ серьезныя затрудненія, но надо полагать, что стремиться къ его благопріятному разрѣшенію будутъ всѣ государства; исторія денежнаго обращенія доказываетъ, что только при существованіи золотой валюты возможны нормальные и правильные международные расчеты, а такъ какъ по окончаніи войны этихъ расчетовъ предстоитъ очень много, то, естественно, всѣ выгоды будутъ на сторонѣ тѣхъ государствъ, которыя сумѣютъ скорѣе возобновить золотое обращеніе.

Эмиссионнымъ банкамъ предстоитъ трудная и весьма отвѣтственная работа по извлеченію изъ народнаго обращенія огромнаго количества денежныхъ знаковъ. Было бы ошибочно думать, что эмиссионные банки въ состояніи справиться съ этой задачей, если правительства будутъ пользоваться ими какъ источниками для покрытія государственныхъ расходовъ, что въ большинствѣ государствъ имѣло мѣсто во время войны.

Печатный станокъ ни крѣмъ образомъ не можетъ служить нормальнымъ средствомъ для покрытія государственныхъ расходовъ. Съ того момента, какъ къ эмиссионному банку предъявляется такое требованіе, его положительная роль въ народномъ хозяйствѣ становится отрицательной.

Основная задача эмиссионнаго банка дать средства и необходимая денежная

знаки для производства реальныхъ ценностей, какъ продукты труда и только изъ послѣдняго источника государства вправѣ черпать средства для своихъ нуждъ.

Къ заключенію нѣсколько словъ о формѣ существующихъ центральныхъ эмиссионныхъ банковъ. Центральный Банкъ можетъ быть государственнымъ; управленіе банкомъ сосредоточивается въ рукахъ государства, оно же снабжаетъ его необходимыми капиталомъ и оно же пользуется всею прибылью по операціямъ его, или же акціонернымъ, какъ въ Англии, либо, наконецъ, акціонерныхъ, но съ участіемъ государства въ управленіи, какъ въ большинствѣ государствъ. Послѣдняя форма заслуживаетъ предпочтеніе передъ остальными, такъ какъ исключаетъ возможность чрезмѣрнаго вліянія со стороны финансоваго управленія, а также до извѣстной степени гарантируетъ отъ посягательства парламентскаго большинства.

Б.—ъ.

Золотой граммъ, какъ основа международной валюты.

Всякій путешественникъ за границей хорошо знаетъ всѣ неудобства того, что разныя страны имѣютъ разныя денежные валюты. Еще больше затрудненій испытываетъ коммерсантъ въ своихъ расчетахъ съ иностранными покупателями и продавцами. Если многіе люди съ большой горечью и даже съ полнымъ основаніемъ оплакиваютъ разрушеніе національныхъ осо-

крупномъ магазинѣ на континентѣ безъ всякой или почти безъ всякой потери на курсѣ.

Не слѣдуетъ думать, что введеніе единообразной международной валюты на основѣ золотого грамма совершенно устранивъ биржевые курсы на валюту, чеки или векселя. Нѣтъ, но колебанія будутъ почти что сведены на нѣтъ, и международные расчеты упростятся до крайней степени. За это дѣло должны взяться главные эмиссіонные банки Европы, такъ какъ только они способны создать надлежащую эластичность во взаимныхъ расчетахъ между странами и совокупными усилиями облегчить эмиссіонную политику каждаго, которая настолько осложнилась въ настоящее время, что постоянно требуетъ согласованныхъ дѣйствій и взаимной поддержки со стороны отдѣльныхъ эмиссіонныхъ банковъ. Съ введеніемъ единообразной валюты центральные банки должны были бы учредить своего рода расчетную палату для взаимныхъ международныхъ расчетовъ.

Международная валюта на основѣ золотого грамма вполне возможна и въ высшей степени необходима. У насъ, въ Россіи, существуетъ, повидимому, нѣкоторое предупрежденіе противъ всякихъ попытокъ интернаціонализаціи валюты, почему и была прекращена чеканка полумпериаловъ, содержащихъ такое же количество золота, какъ и 20 франковъ: у насъ опасались, что русскіе полумпериалы слишкомъ легко уйдутъ за границу... Однако, если расчетный балансъ не въ нашу пользу, то никакой способъ чеканки не можетъ остановить уходъ золота за границу, и, на обо-

ротъ, при благопріятномъ балансе все равно будетъ приливать къ намъ. Къ чему же создавать совершенно не достигающія цѣли препоны и понапрасну удорожать международный коммерческій оборотъ.

Хотя вышенапечатанная статья была написана семь лѣтъ тому назадъ, однако, вопросъ, о созданіи единообразной международной валюты не только не потерялъ своего значенія, но и приобрѣлъ въ связи съ войной для союзныхъ странъ новый смыслъ и большую важность. Валюта всѣхъ воюющихъ державъ, вслѣдствіе войны, должна или неизбежно придти въ разстройство, или подвергнуться величайшимъ, трудно преодолимымъ испытаніямъ. Такое всеобщее и неодинаковое разстройство валюты безконечно затрудняетъ въ ближайшемъ будущемъ по окончаніи войны тѣ крайне сложные и вмѣстѣ съ тѣмъ исключительно крупныя взаимные расчеты, которые образовались между союзниками въ теченіе войны. Боязнь рѣзкихъ колебаній неразмѣнной валюты, — а во многихъ воюющихъ странахъ она, вѣроятно, надолго будетъ неразмѣнной, — повлечетъ за собою отказъ отъ заграничныхъ помѣщений капитала, осложнитъ международный обменъ товаровъ, создастъ опасную спекуляцію на валютѣ отдѣльныхъ странъ и даже можетъ привести къ частичному краху финансовъ государствъ съ большой иностранной задолженностью. Безконечный ростъ задолженности иностраннымъ государствамъ, особенно нейтральнымъ или слабо ввергнутымъ въ военные заказы за границей (напр., въ пользу Японіи), нельзя покрыть золотыми запасами иначе,

какъ общими усиліями союзниковъ. Здѣсь безусловно необходимо объединеніе золотыхъ запасовъ всѣхъ союзниковъ для совмѣстнаго регулированія валюты, и, въ предупрежденіе затрудненій въ регулированіи внутреннихъ валютъ отдѣльныхъ странъ, крайне важно обезпечить существованіе валюты. Последняя будетъ нужна, главнымъ образомъ, для международныхъ расчетовъ, причемъ девизная политика будетъ крайне облегчена, если она будетъ централизована и объединена, вследствие чего она естественно будетъ охватывать подавляющую массу всѣхъ международныхъ расчетовъ (взаимно рассчитываться будетъ, при посредствѣ какъ бы своеобразной центральной международной расчетной палаты, половина всего культурнаго міра). Напримѣръ, въ случаѣ крайне невыгоднаго для одной какой-либо страны расчетнаго баланса, возможна организація займа или ссуды на производительныя цѣли въ пользу этой страны, чѣмъ предупреждался бы отливъ золота изъ этого государства къ прямой выгодѣ для состоянія внутренней его валюты. Возможность использованія международныхъ банкнотъ вообще позволила бы ограничиваться меньшимъ запасомъ золота въ отдѣльныхъ эмиссионныхъ банкахъ, и мнѣ мыслится даже созданіе общаго международного эмиссионнаго банка объединяющаго валютное дѣло цѣлага ряда государствъ. Конечно, съ принятіемъ принципа единой международной валюты національная валюта была бы постепенно обречена на вымираніе, причемъ ликвидація разстроенной валюты, въ виду возложенія заботъ о международныхъ расчетахъ поч-

ти полностью на спеціальній международный органъ, была бы осуществлена въ очень большой степени.

Такимъ образомъ, я считаю, что необходимо въ кратчайшій срокъ созвать международную конференцію представителей союзныхъ странъ для выясненія вопроса о совмѣстномъ регулированіи валюты по окончаніи войны и о созданіи общей единой международной валюты на основѣ золотого грамма.

Обложеніе чая акцизомъ.

Министерствомъ Финансовъ разработанъ законопроектъ объ обложеніи акцизомъ чая и его суррогатовъ (брусничнаго чая). Акцизъ на чай и его суррогаты предполагается установить въ размѣрѣ 20% отъ продажной стоимости, каковая должна быть выставлена на каждомъ помѣщеніи, и выше этой цѣны торговцамъ продовать чай воспрещается подъ страхомъ отвѣтственности. Заготовку брусничнаго чая и торговлю имъ предложено организовать Министерствомъ Продовольствія, чтобы устранить спекуляцію, въ силу которой цѣна брусничнаго чая въ розничной продажѣ уже доведена до 16—18 рублей за фунтъ. Для сортировки и развѣски чая будутъ открыты разсыпчатыя заведенія въ Кутаисѣ и Озургетахъ, гдѣ, подъ наблюденіемъ акцизнаго надзора и специалиста чаевода, будутъ выполняться всѣ работы.

Каждая пачка съ натуральнымъ чаемъ или его суррогатами будетъ оклеиваться казенной бандеролью, а на упаковкѣ будетъ точно обозначено названіе содержащагося въ немъ продукта (чай китайскій, цейлонскій, озургетскій, брусеничный и т. п.) а въ случаѣ смѣси—процентное содержаніе каждаго продукта въ смѣси.

Въ Озургетахъ будетъ развѣшиваться и мѣстный натуральный чай, котораго получается здѣсь болѣе 5.000 фунтовъ и производство котораго быстро развивается, вслѣдствіе прекращенія подвоза китайскаго и цейлонскаго чаевъ. Ожидаемое ежегодное поступленіе дохода по этому законопроектѣ выразится 929.000 руб., а расходы по взиманію опредѣляются въ 19.200 руб. Такимъ образомъ, чистый доходъ будетъ 900.000 р. не считая акциза съ заграничнаго чая.

БѢЛЫЙ УГОЛЬ.

Особой междувѣдомственной комиссіей, образованной при Министерствѣ Земледѣлія, закончена работа по составленію законопроекта объ использованіи водныхъ силъ Грузіи.

Основные положенія этого законопроекта слѣдующія: Право распоряженія водными силами Грузіи предоставляется Правительству; разрѣшеніе на использование водныхъ силъ въ тѣхъ случаяхъ, когда мощность

установки не превышаетъ 300 лошадиныхъ силъ и когда не требуется предоставленіе права принудительнаго отчужденія—предоставляется Водному Управленію. Установка мощностью свыше 300 лш. силъ и не болѣе 1000 л. с. разрѣшаются Правительствомъ, которое предоставляет и право принудительнаго отчужденія; Правительствомъ же разрѣшаются установить и менѣе 300 л. силъ, если предприниматель испрашиваетъ право принудительнаго отчужденія. Установка свыше 10.000 л. с. разрѣшается въ законодательномъ порядкѣ.

Принудительному отчужденію подлежатъ не только недвижимое имущество, но и права полученныя частными горно-промышленниками на использование нѣдръ.

Полученіе права использования водныхъ силъ осуществляется: для установокъ свыше 300 л. с. въ порядкѣ выдачи концессій, т. е. посредствомъ заключенія особыхъ договоровъ съ Правительствомъ, а для установки меньшей мощности—на основаніи выдаваемыхъ разрѣшеній.

Указанный законопроектъ въ ближайшіе дни будетъ внесенъ на разсмотрѣніе правительства.

Если составленный законопроектъ получитъ силу закона, использование водныхъ силъ получитъ могучій импульсъ для своего развитія.